

КРИТИКА Й РЕЦЕНЗІЇ.

Соціальні науки.

ІСТОРИЧНИЙ МАТЕРІАЛІЗМ.

С. Ю. СЕМКОВСКИЙ. Конспект лекцій по историческому материализму. Издание третье, исправленное и дополненное. Государствен. Издательство Украины 1924. Стр. 149. Ц. 60 к.

За недовгий час «Конспект лекцій по историческому материализму» С. Семковського виходить третім виданням, вийшло також видання українською мовою, — видав «Червоний Шлях»; вже одне це свідчить, що потреба в такому конспекті є досить велика. Автор, у передмові зазначає, що конспект цей «предназначен в качестве пособия для преподавателей и студентов нашей высшей школы и, в особенности, тех институтов и отделений, где «исторический материализм» входит в учебный план, как один из основных курсов».

Ознайомлення з «Конспектом» пересвідчує, що він дійсно може бути цінною книжкою не лише для професорів та студентів вищих шкіл, але й для рядового партійця, розвиненого робітника і звичайного інтелігента, що цікавиться матеріалістичним методом та світоглядом. «Конспект» дає лише загальну орієнтовку в самій схематичній формі і ні в якому разі не є і не може замінити курса історичного матеріалізму. Та від конспекта ми й не можемо вимагати більшого. Студенти на лекціях та в семінарах, рядові партійці і пересічні інтелігенти при самостійному читанні марксистської літератури знайомляться і вивчають відповідний матеріал, і найчастіше їм бракує саме такого схематичного конспекту, який, з одного боку — давав би можливість швидко відновити в пам'яті придбані вже знання, повторити відоме, а з другого (і це дуже важно як раз для тих, що вчать марксизму по-за школою, самі) — допоміг би укласти звичайно розкиданий в свідомості читача, матеріал у певну, суцільну, струнку систе-

му і тим полегшив би зрозуміння історичного матеріалізму, як цілості. «Конспект» С. Семковського відповідає цій меті. Укладено його зі знанням предмету і літератури. «Конспект» складається з трьох частин: I. Введение (Место марксизма в системе наук); II. Диалектический материализм і III. Исторический материализм. Крім того, до конспекту додано влучно підібрані уривки з творів Маркса, Енгельса, Плеханова, Леніна й інших авторів, що яскраво ілюструють головніші теоретичні положення марксизму.

Кілька слів що до термінології: «марксизм», «діалектичний матеріалізм», «історичний матеріалізм»: Всі ці терміни вживає і С. Семковський. У вступі він говорить про марксизм і поділяє систему марксизму на такі складові частини: а) Діалектичний матеріалізм (філософія марксизму), б) історичний матеріалізм (марксистська соціологія) і в) науковий соціалізм (вчення про капіталістичне суспільство). Термінологія ця, звичайно, умовна і не всі теоретики марксизму дотримуються її. Але не в тім річ: не зовсім послідовно дотримується цієї термінології і сам С. Семковський. Коли строго дотримуватися її, то треба було би назвати «Конспект» — конспектом «лекцій по марксизму» (а не «по историческому материализму»), — бо ця остання назва не охоплює змісту лекцій: в «Конспекті» є окремий розділ про діалектичний матеріалізм і окремий про історичний матеріалізм, — хоч і немає третьої частини — науковий соціалізм). Або інакше: можна було би назвати «Конспект» — конспектом лекцій «по диалектическому и историческому материализму».

Зрештою, це справа більше формальна і де-яка нечіткість в термінології не зменшує вартості «Конспекту».

П. Христюк. ✓

ІСТОРІЯ СОЦІАЛІЗМУ.

ХРИСТЮК ПАВЛО. Нарис історії класової боротьби та соціалізму. Ч. I. «Червоний Шлях», Харків 1924. Стор. 194 Ціна 1 карб. 50 к.

Книжка має такі розділи: I Вступ. (Головні основи соціології). II Боротьба за знесення соціальної нерівності в старовинних невольничих та кріпацьких державах. III Класова боротьба і утопійні християнсько-комуністичні теорії доби розкладу європейського феудалізму. IV Класові війни і релігійно-сектанська проповідь соціальної рівності за доби розвитку торговельного капіталу. V Критика класового суспільства і утопійні соціальні теорії доби торговельного і початку промислового капіталізму.

Це перша більш-менш широка розвідка з історії класової боротьби писана українською мовою, як що не вважати на книжку т. Авсема, конспектову популярну історію революційних рухів.

Що до методології, то автор недвозначно поставив своєю метою подати увесь матеріал у світлі діалектичного матеріалізму. І це загалом досить послідовно витримав на протязі всієї рецензованої книги. Але почувается, що діалектичний матеріалізм, яко метод, ще не зробився для автора чимсь органічним і тому це відбивається в формі «досадних», очевидно випадкових неясностей як в розподілі матеріалу, так і в освітленні окремих історичних моментів.

Отже цілком правдиво вважаючи за необхідне, для з'ясування діючих сил революційних і класових рухів, подати аналіз економічного стану суспільства, на нашу думку автор перебільшив загальну історичну частину описового характеру на шкоду аналізу суті економічних підвалин і економічної динаміки. Можливо, що непропорційне відношення історично-описового матеріалу і економічного призвели автора до того, що пишучи про «старовинні східні теорії залягодження соціальної нерівності», автор майже нічого не дає до розуміння конкретних економічних основ класових взаємин і зв'язку з ними політичного устрою, він просто подає (стор. 53) про реформи, переведені імператором Ванг-Манг'ом, перським царем Кавдом і ин.

Також цей брак глибокого класового аналізу робить те, що автор тільки в кінці, в добу торговельного та початку промислового капіталізму більш-менш ясно, хоч і дуже коротко, поділяє утопії та соціальні теорії на революційні та реакційні, а зпочатку він навіть не відокремлює групи теорій класи посідаючої аристократичної верстви як от: Талеса Халкедонського, Платона, Аристотеля, від теорій інших класів.

Далі автор не цілком ясно проводить різницю між класою пролетарською і зпролетаризованим елементом. Тому він вживає замість «зпролетаризований» елемент, що в ті часи був у стані люмпена, «пролетарський», який мовляв бере участь у революційних повстаннях доби XIV—XVII віків. У автора навіть таборівці, суто міщанська відстала момуна, стає пролетарською, як і анабаптисти (ст. 125).

Від того ж дуже неясно з економічного боку освітлено протестанський рух і якось зовсім обминуте величезне поступове значіння як раз Лютерової і Кальвінової течії і всю перевагу віддано Мюнцеровій, що в динаміці світового господарства була не так поступовою, а лише яскраво революційною. Тому ж, очевидно, Кальвін і Гугеноти, як і цікава утопія Бекона у автора зникли в морі здебільшого відсталих, а тим і реакційних селянсько-комуністичних утопій і рухів.

Ми більше спинилися на цих моментах з тим, щоб автор у дальших випусках звернув увагу на більш чітке формулювання класових взаємовідносин. Правда, ці дефекти по суті дрібні і є може наслідком того, що важко вбгати весь багатий матеріал у книжку на 200 старінок, отже авторові лише треба булоб ясніше виділити моменти економічної динаміки (аналіз економічний), класові угруповання, класової ідеології (соціальні теорії по класових групах) і конкретних рухів революційних клас, як умиравших, так і народжених економічним розвитком, тоді б і дійсний пролетаріят, його зародження і акція тої доби, не потонули б і не довелося б йому виринати в добу промислового капіталізму.

Загалом же праця цінна вже не тільки, як перша спроба українською мовою подати більш-менш повну історію класової боротьби в марксистським освітленні, а і в загалі як спроба в досить приступній формі дати підручну книжку з галузі, яку досі ще ринок аж ніяк не задовольняє.

Система розподілу матеріалу витримана з методологічного погляду: вступ, що подає головні закони розвитку суспільства, дає читачеві основу до розуміння дальшого матеріалу, а послідовність викладу матеріалу кожного розділу: економічна структура—ідеологія—суспільні теорії—класові революційні рухи,—дає можливість легко засвоїти головні моменти історії визвольної боротьби пригноблених клас. Особливого значіння ця праця набуває тим, що це є першою і досить вдалою спробою класовий рух на Україні подати на тлі світової історії.

Т. Воля.

✓ **ГОЛЬДИН Н. С. проф. Соціалізм і комунізм во Франції.** Тексти і документи. Харків, 1924 г. «Путь Просвещения» ст. 289+II. Цена 1 р. 85 к.

Хоча до книжки цієї не додано передмови, проте її завдання можна побачити по загальній будові і по характеру уривків. Це—(хрестоматія) читанка, що має метою подати учням достовірні документи з історії соціалізму у Франції, щоб-то уривки з промов і творів французьких соціалістів і відповідні розділи з сучасної наукової про них літератури.

Читанку починають статті загального характеру про французький утопічний соціалізм (Уривки з Жореса, «Комуністичного Маніфесту», Зомбарта, Плеханова). Далі йдуть думки французьких соціалістів-уто-

пістів XVIII віку і буржуазна критика суспільного ладу, побудованого на приватній власності (Мел'є, Морелі, Маблі, Некер і інші). Далі—соціалісти доби Великої Французької Революції: Бабеф і бабувісти. Найповніше подана наука великих утопістів початку XIX віку: Шарля Фур'є і Сен-Симона.

Читанку загалом зложено дуже вдало. На жаль тільки, до неї не внесено уривки з праці Ф. Енгельса «Від утопії до науки», шкода також що складач був надзвичайно скупий на примітки. В усякій разі читанка проф. Гольдіна може бути гарним підручником підчас вивчення історії соціалізму лабораторним шляхом, особливо в марксистських гуртках II і III ступіня, радпарт-школах II ступ і комуністичних вищих школах, а також в інститутах і технікумах соціально-економічної і педагогічної спеціальності (вертикалі).

Є. Кагаров.

КОМУНІЗМ.

Бібліотека „Ленінський призов“ «Червоний Шлях». 1924 р.

1. Бердніков А. і Светлов Ф. Що повинен знати кожний робітник, що вступає до комуністичної партії? Ст. 56+2 ц. 19 к.

2. Каганович А. М. Як збудовано Р. К. П. (більшовиків). Ст. 48 ц. 15 к.

3. Зінов'єв Г. Що сказав XIII з'їзд Р. К. П. Ст. 35 ц. 17 к.

4. Зінов'єв Г. Комінтерн переможець. Ст. 43 ц. 14 к.

5. Гопнер С. Великий учитель Ст. 32 ц. 10 к.

6. Зінов'єв Г. Завдання ленінців. Ст. 15 ц. 9 к.

7. Авербах Леополь. Юнацький рух і Ленін. Ст. 44 ц. 13 к.

8. Радек К. Ленін, як основоположник Комінтерну Ст. 23 ц. 12 к.

9. Бухарин Н. Ленін, як марксист. Ст. 51 ц. 16 к.

10. Лелевич. Ленін і ленізм Ст. 57 ц. 16 к.

11. Лядов М. Ленінізм. Ст. 35 ц. 11 к.

12. Сорін Вол. Наука Леніна про партію. Ст. 196 ц. 50 к.

Коли переглянемо список книжечок цієї бібліотеки, то побачимо що більшість з них уже з'являлась на книжковому ринку в руській мові. Велика заслуга видавництва в тім, що воно усю цю літературу ввело в певну систему, подає ніби курс ленінізму в приступній для масового читача формі і що до викладу й типу книжки. Це кешенькова бібліотека, її зручно носити з собою, завжди мати при собі, читати в кожну вільну хви-

лину, а це дуже велике має значіння для нашого «призовника» ленінця, обтяженого здебільшого роботою і на підприємстві і по за ним.

Вже в цій виданій частині бібліотеки маємо досить матеріалу для роботи гуртків на ближчі місяці, добре, стисло дбайливо складений вступ до політосвіти, ніби катехизм політграмоти Берднікова і Светлова. Далі про організацію Партії—короткий коментар до статуту партії—Кагановича. Брошура Зінов'єва—це коментар до постанов XIII з'їзду, що остаточно закріпив одну з головніших ідей Леніна—зв'язок села з містом і масова робота, як основа революційного будівництва. В зв'язку з цим уділено багато місця питанню єдності партії і минулій опозиції (може як на цей час і трохи забагато). Друга брошура його ж—Комінтерн переможець,—присвячена роботі V конгресу з докладним оглядом майже усіх питань розглянутих конгресом, що особливо наочі показав, як комінтерн іде до остаточної перемоги. Ці чотири книжечки підводять ґрунт для дальшого пізнання ленінізму.

Далі йдуть книжки присвячені окремим частинам вчення ленінізму. С. Гопнер у брошурі «Великий учитель» коротко, в теплих рисах малює образ учителя, що дбайливо стежив за тим, щоб не схибили молодші товариші в напруженій роботі бойовій, а в критичний момент в кожній галузі подавав своєчасно допомогу, не минаючи ні одного найдрібнішого питання. Дальше: «Ленін і завдання Ленінців», «Юнацький рух і Ленін», «Ленін, як основоположник Комінтерну» є ніби підтвердженням до

книжечки т. Гопнер, подаючи з коментаріями думки т. Леніна в кожній з зазначених галузів у дуже коротких збірках.

Решта, чотири книжечки, глибше підходять до питання лєнінізму по суті, як світогляду. Так—Н. Бухарін в брошурі «Ленін як марксист» заперечує проти досить поширеної думки, що Маркс—теорія, «Ленін—тактика». Майстерним аналізом Бухарін доводить, що вся різниця лише в тім, що т. Леніну довелося подавати теорію сидючи не в бібліотеці, а на фронті і будувати цю теорію коли капіталізм досяг стану, про який Маркс міг тільки уявляти. Маркс передбачав неминучу загибель капіталізму, а Ленін бачив цю загибель реально і передбачав уже комунізм.

Малий розмір цієї брошури (доклад автора в Ленінграді) обмежує автора: він подає лише головні міркування, без підкріплення витягами з творів самого Леніна, що до того ж ще чекають на дослідження з цього боку.

Книжка Лелевіча подає лєнінізм, як систему вес час тримаючися Леніна, яко творця цієї системи; можна сказати так: що Ленін думав і як він сам прикладав ці думки до життя. Лядов же в «Лєнінізмі» подає думки Леніна, як основу певного світогляду перетвореного в великій частині в життя нашою революцією, світогляду класи, що через Леніна його створила і з Леніним в життя втіляла.

Остання найбільша книжка бібліотеки є ніби прикладом того, як лєнінізм утілений в життя, прикладений вже в одній з галузів життя дає ті реальні величезні наслідки, що є найкращим доказом його правдивості і життєвості. Це книжка Сорніа «Наука Леніна про партію. В ній зкупчено майже все, принаймні все найголовніше, що т. Ленін казав про партію, партійця, партію і класу, профспілки і т. и. і т. и.

Матеріал добре систематизовано в дев'ять розділів: Стара гвардія і нові члени партії. Свідомість, Дисципліна. Класа і партія. Партія чверть віку назад. Професійні революціонери. Боротьба за 3-й з'їзд. Нелегальна Партія. Лівий Комунізм. Ця книжка особливо багато може дати кожному призовникові, коли він вже хоч трохи познайомиться з попередніми.

При всіх зазначених рисах позитивних ріжуть око і манянькі вади—це що до правопису. Треба видавництву подбати про додержання правопису ухваленого Українською Академією Наук.

Т. Воля

Жовтнева революція. «Червоний Шлях» 1924 р.

1. Яковлев Я. Історичне значіння Жовтня. Ст. 32 Ц. 15 к.

2. Вільямс А. Р. Вся влада радам. Ст. 72 ц. 20 к.

3. За Аросевим—Кремль Ст. 8 ц. 4 к.

4. Золотарев А. З історії Української Центральної Ради. Ст. 43 ц. 15 к.

5. Бош і Жовтневі дні на Правобережжі. Ст. 22. ц. 12.

6. Железногорський Г. Жовтень радянський суд. Ст. 60 ц. 35 к.

7. Гаврилів Мирослав. Жовтнева революція і вчительство. Стор. 37 ц. 20 к.

8. Чорний. Від темряви до світла ст. 55 ц. 20 к.

9. Крупська Н. Ленінові заповіти в справі народньої освіти. Стор. 40 ц. 15 к.

10. Ленін Н. (В. Ульянов). Соціалістична революція і освітні завдання. Ст. 81 ц. 35 к.

11. Олекса Іванович Риков. Ст. 24 ц. 6 к.

12. Ленін і Троцький в Сибіру. Стор. 11 ц. 18 к.

Це тільки частина наміченої видавництвом бібліотеки жовтневої, але вже в цій частині ми можемо побачити певну систему, маємо літературу, що в досить приступній формі подає матеріал до систематичного ознайомлення з жовтневою революцією і її наслідками.

Не всі книжечки однаково цінні, як змістом так і формою, але кожне з них ніби доповнює решту. Так, напр, Яковлев.—Значіння жовтня—це ніби вступ. Стислий конспектовий огляд передреволюційних далі переджовтневих днів і нарешті днів жовтня. Невеличкий розмір книжечки не дозволяє розробки цих моментів. Події мов кіно-фільма. Але це—вступ.

Книжка Вільямса «Вся влада радам» (розділи VI—XI з його виданих в Америці «Нарисів російської революції», художньо сильно малює часи жовтневого перевороту. Вільямс—американець, але зумів почути дійсні основи нашої революції і розуміти її форми, і коли десь трапляються шаршавизни, то вони остільки дрібні, що читаючи не помічаш їх. Він подає з початку короткий економічний та соціальний аналіз, далі малює зростання сили рад, стихійне підтримання їх з боку маси (Маси керують революцією), далі—малюнки самого перевороту і зміни настроїв маси, прояви різних масових психичних моментів. Закінчує часом розгону Установчих Зборів. Вся книжечка—апологія новій класі. Остання сторінка—підсумок—особливо добре з'ясовує суть жовтневого перевороту.

Переказ «за Аросевим»—маленький шкід-спомини, що сам по собі нічого цікавого не являє.

Дальші дві книжечки присвячено жовтневі на Україні: Золотарьов. З історії Укр. Центр. Ради, подає досить докладний огляд головніших моментів життя власне Київу, хоч

подекуди силкується дати огляд і загальноукраїнських подій. Цент. Рада—центр, що довкола нього купчаться головні події революції: Тимч. Уряд.—Центр. Рада—Рада Роб. Сел. і Сал. Депутатів. І автор подає досить матеріалу, щоб уявити собі весь процес одмирання тимчасового уряду під напором національної стихії, зріст цієї стихії і її внутрішній розклад, а на ньому зріст влади рад. роб. деп. Матеріал досить багатий, як на розмір книжки і освітлення витримане марксистське, але не зовсім ясний аналіз як-раз моменту і причин наростання стихії коло Ц. Р. і її розкладу, подекуди сходять до примітивізму, що межує з вульгаризацією.

«Жовтневі дні на правобережжі» І. Бош подають коротенькі, але сильні малюнки з боротьби більшовицької частини Рад, Роб. Деп. за владу в смугі Київ-Винниця-Жмеринка. Саме таких споминів, що в них почувується плоть і кров революції, ми ще майже не маємо що до України, отже хоча з художнього боку ці малюнки вимагають багатенько корективів, але читачеві вони скажуть багато.

Далі йде група книжечок, що їх можна було б назвати «наслідки жовтня»: Жовтень і суд—Железнодорожського подає коротку історію суду взагалі і нашого зокрема і стислий розгляд головних кодексів: цивільного, кримінального і законів про працю. Може служити вступом до вивчення радянського права. Трохи подекуди вражає підкреслення «права» як чогось ніби «собі довліючого». Загалом книжка змістовна і цікава.

«Жовтнева революція і вчительство» М. Гаврилова малює трагедію міжкласового елемента, що з природи—наш, а ідеологічно—наш ворог, що найдужче може й найважче відчувало наше вчительство. Автор, подаючи з початку історичний вступ з життя вчительства і стану культури за царських часів, доводить переконувачим матеріалом неминучість повороту вчительства до радянської влади і не лише формального, а і по суті, і показує, що цей неминучий поворот уже почався (Маніфестації під час XIII з'їзду Р. К. П.) і невпинно йде далі.

«Від темряви до світлу» Чорного є ніби короткою історією освіти до нинішнього дня. Стисло крок за кроком розповідає про те, як вчили раніше і як вчать нині дітей, дорослих, що роблять вчені, значіння книжки, преси і т. и., закінчуючи в останнім 16-м розділі загальним підсумком. «Що треба добре пам'ятати». Написано дуже легко, приступно, і читач мимоволі сам зробить висновок авторів: хочеш бути свідомим громадянином—вчися сам і вчи інших. Характер більше агітаційний.

Книжечка Н. К. Крупської. «Ленінові заповіді в справі нар. освіти» є коментарій—вступ до збірки з цієї ж бібліотеки Жов. Рев.—Ленін—Соціалістична революція і освітні завдання. В цій збірочці

зібрано майже все, що Ленін говорив і писав спеціально про освіту і культуру (крім окремих думок розкиданих майже в усіх його творах) починаючи з промови на I Всер. з'їзді по освіті 25 серпня 1918 р., кінчаючи його «уриwkами з щоденника» 1923 року. Т. Крупська в своїй книжечці зв'язує окремі думки т. Леніна, вводить їх до певного суцільного програму, додаючи від себе історичні вказівки, пояснення, та інші коментарії.

Нарешті дві останні брошури присвячено біографічному матеріалу: біографія О. І. Рикова, з якої читач довідується про довгий і важкий шлях, що ним пройшов т. Риков до 1917 року: арешти, Сибір, втеча, підпілля і нарешті велика організаційна робота в Московській раді, далі в Раді Нар. Ком. і т. и.; «Ленін і Троцький в Сибіру» здається це перша спроба в популярній бібліотеці подати матеріали жандарського розшуку в точній з них копії: тут подано «Справку» жандарського правління про т. Леніна, Крупську, Троцького, «проходне свідоцтво» з Верхоянську до Іркутська видане справником «Лейбі Бронштейнові» (Троцькому) та телеграма справника Іркут. Губернаторові проте, що Троцький втік. Далі коротенькі спомини Троцького про перебування і зустрічі в Сибіру. Нове покоління, що виростає в зовсім відмінних умовах, знайде багато і цікавого і глибоко повчаючого в таких навіть коротеньких уривках споминів про умови роботи «старших» товаришів перед революцією.

Як бачимо вже зараз маємо різнобарвний цікавий матеріал що може бути цінною вкладкою як до індивідуальної, так і до колективної бібліотеки, не вимагаючи витрати великих грошей.

Цією бібліотечкою Українські видавництва (з'окрема «Черв. Шлях») починають добу нормальної програмової роботи, що до постачання нашого ринку політосвітньою літературою.

Т. Воля

ЛЕНІНСЬКА СЕЛЯНСЬКА БІБЛІОТЕКА.

БОНЧ - БРУЄВИЧ. Як есери хотіли вбити Леніна. Ст. 40. Ц. 6 к.

ЛЕПЕШИНСЬКИЙ. Ленін на засланні. Ст. 8. Ц. 2 к.

БУЩУЄВ. Ленін та світова війна. Ст. 16. Ц. 3 к.

Від чого помер Ленін. Ст. 8. Ц. 2 к.

Лист В. І. Леніна до робітників та селян України. Стор. 16. Ц. 3 к.

«Червоний Шлях». Харків. 1924 р.

Потреба в дешевих книжечках, що з'ясували б, ширили й популяризували серед широких мас селянства Ленінові думки—

велика. Дати селу таку книжку, очевидно, й має на увазі Видавництво «Червоний Шлях», приступивши до видання цієї серії.

Видавання такої бібліотеки — справа поважна й вимагає пильного, уважливого відношення. Перш за все ці брошури повинні мати внутрішній зв'язок. У згаданих брошурах, виданих «Червоним Шляхом», цієї мети досягнуто. Мова брошур популярна, зміст викладено просто й цікаво за винятком хіба брошури Бушуєва, де виклад трохи сухий.

Ця серія безперечно зробить своє діло: понесе на село науку лєнінізму, усвідомить його і поглибить світогляд, міцніше зв'яже його з робітництвом. Побажаємо дальшого продовження цієї серії й широкого її розповсюдження.

К. П.

МОТУЗКО М. Ленін у боротьбі з народництвом. «Червоний Шлях». Харків, 1924 р. Стор. 103. Ц. 40 к.

90-ті роки дуже цікава доба розвитку суспільної й економічної думки в Росії. Народництву, що було захопило широкі верстви російського суспільства, надходить кінець.

Голод 1891 року спричинився до розвитку пролетаризації російського села, зростає кількість фабрично-заводського пролетаріату, а разом з тим набирає сили марксизм.

Одним з найвидатніших представників марксизму й був т. Ленін. Він — виразник стихійних прагнень молодшої класи — пролетаріату, що вміє надавати своїм міркуванням надзвичайної сили переконання, сполучаючи аналітичний розум вченого з запалом революційного публіциста — агітатора, рушає в бій зі старою народницькою ідеологією, як із перекирчувателями марксизму (Струве й Ко).

Народництво, як знаємо, намагалося збудувати свою теорію особливих шляхів соціального розвитку Росії. В своїх міркуваннях воно виходило з оцінки общини.

У них на очах розвивався капіталізм, а вони, вхопившись за «общину», твердили, що «община» є запорукою й доказом того, що Росія має йти іншим шляхом, відмінним від європейських країн.

«Капіталізм не має в Росії даних для свого розвитку, внутрішній бо ринок скорочується через зубожіння селянства, зовнішні ж ринки захоплені іншими країнами, де капіталізм сягнув порівнюючи далеко».

Ленін в низці дослідів, на підставі студіювання статистичних відомостей земств наочно доводить, що капіталізм у Росії розвивається, що далі більше, що народницькі розумування про общину є дурниці, бо об-

щина не більше як витвір крипацьких відносин, і що розвиток економіки піде шляхом розвитку капіталізму.

Книжка М. Мотузки присвячена висвітленню ролі Леніна в цій боротьбі марксизму з народництвом. Як зазначає сам автор, книжка не має завдань дослідження, а має на меті лише зкомпіювати матеріал для з'ясування Ленінової позиції в полеміці з народництвом, і треба сказати, що автор досягнув своєї мети. Книжка цікава ще й тому, що не кажучи вже про українську літературу, ми і в російській маємо надто мало матеріалів до цієї доби.

Своїм викладом книжка приступна для широких кол читачів, хібаю її лише є те, що вона пересичена чужоземними словами, яких можна було-б уникнути.

К. П.

ГЕОРГІЙ МАЛЛИС. „Психоаналіз комунізму“, с предисловіем проф. К. И. Платонова. Издательство «Космос» Харьков 1924 г., стр. 87.

В своїй праці автор після пояснення різних психологічних з'явищ так індивідуального характеру, як і суспільного, розглядає комунізм під зглядом психоаналізу.

В комуністичному суспільстві, на думку автора, не повинно бути ні невротиків, ні химерників, ні людей релігії, бо кожний громадянин з причин економічної рівності матиме змогу вільного вибору собі праці, відповідно своїй хистові, щоб зреалізувати свої думки, виявитися в реальному житті. Не буде людина віддаватися абстракціям, або хворобливо нидіти.

Добре, це відомо ще з книжок утопічного соціалізму. Але при чому тут «психоаналіз комунізму», як називає автор книжку? Та й вище зазначена думка автора не дається одразу читачеві, її треба відшукати, через відсутність потрібної послідовності між окремими думками. Крім того на протязі всієї книжки спостерігається надзвичайний суб'єктивізм, в якому автор особисто може і не дуже винен, бо сама теорія Фрейда, що поставлена в основу всієї праці, не має твердих основ.

Фрейдовська теорія «про залежність інтелектуального життя людини від полового з'являється зараз тільки першою ластівкою в шуканні матеріялістичних підстав до з'ясування поведінки людини, і як перша, ще весни не утворює. Пристосувати цю теорію до таких широких соціологічних узагальнень ще не можна. Такі завчасні спроби, як ця брошура Маліса, тільки вульгаризують саму теорію, не з'ясовуючи, а заплутуючи завдання.

Д-р А. Прусенко.

КАПІТАЛІЗМ.

Я. А. ПИЛЕЦКИЙ. „Как капиталисты организуются“ — о трестах и синдикатах. Вид-во «Путь Просвещения». 1924 р. Ц. 45 к.

Книжечка Я. А. Пилецкого «Как капиталисты организуются» ставить своїм завданням (остільки про те свідчить постановка й сама трактовка питань)—дати читачеві в приступній формі поняття про ту зброю, якою орудують капіталісти в боротьбі за своє панування. Набування монополістичних тенденцій в розвитку капіталістичного громадянства, стремління розподілити бодай на якийсь тривалий час «сфери» економічного впливу—ці риси є ознакою нашої доби, доби «загниваючого капіталізму» (за Леніним), коли затяжна економічна криза набуває характеру загостреної збройної боротьби (фаза імперіалістична).

Капіталістичні королі—розповідає автор—ці «королі без корон»—правлять світом: міністри, президенти, парламенти, королі і т. д., і т. ін.—все це—на послугах у магнатів капітала. Акумуляція капіталістична веде до війн (вже не «рублем», а «дуб'єм»), бо капітал переростає межі країни,—він стає інтернаціональним. Виникає проблема розподілу світових ринків.

Звідки ж набірають такої сили капіталісти? Що-ж за механізм, за допомогою якого капіталістам полекшується та акумуляція?—запитає автор. І далі (розділи 2, 3, 4, 5 і 6,—стор 12—54) з'ясовує, розглядає форми об'єднань капіталістичної промисловости. Перед читачем проходить—акційне підприємство,—форма зрощування грошового капіталу з промисловим (т. зв. фінансовий капітал); далі—автор зупиняється на синдикатах (або картелях, пулах і т. ін.), фіксує особливу увагу на їхній політиці цін, ілюструючи ролі синдикатів відповідними прикладами.

Він так уміло скомпонував матеріял, ілюстрації остільки влучні й наочні (хоча-би витяг з У. Сінклера на стор. 7—8), самий виклад остільки доладний, що книжечка читається дуже легко. Добре ще й те, що брошура пройнята основним настроєм—тимчасовости капіталістичного ладу, його неминучої загибелі (не зважаючи на всілякі форми капіталіст. організації).

Є, звичайно, де-які й хиби в цій брошурі. За головнішу з них слід уважати певної міри стилістичну недбайливість, в наслідок якої сама думка автора може бути перекручена зовсім в інший бік, або залишиться зовсім незрозумілою. Іноді автор надто стисло висловлює свою думку, «скупий на слова»,—звідси іноді суть тої чи іншої тези не з'ясовується, а, навпаки, затуманюється. Так,—напр.,—говорячи про «ножиці», як

явище світової господ.-капіталістичної кон'юнктури, автор кидає: «Эти ножницы не есть что-то случайное. Они являются неизбежным результатом роста монополистических организаций в промышленности и их политики цен». (Стор. 36). І більше нічого! Всю проблему «ножиць» зведено цими словами виключно до монополістичних організацій з їхньою «політикою цін». Відкинуто, таким чином, питання про диспропорціональність в усій системі господарства й у самому темпові його відбудови, те співвідношення між сільсько-господарчою продукцією й промисловою на ринковій арені, зовнішнім відбитком чого і є «ножиці». Відкинуто вплив війни, котра неминуче мусила була збільшити розходження «ножиць». А саме це й було-би найзрозумілішим нашому сучасному читачеві. Думка авторова, надто стисло висловлена (по суті-ж певна), вносить непорозуміння в голову читачеві, що на питаннях теоретичної економіки мало знається.

Слід-би було також авторові згадати хоча-б єдиним словечком про концерни, цю кульмінаційну точку в стремлінні капіталістичних монополій до цілковитої незалежності промислових підприємств не тільки на товаровому ринку, а й на грошовому. Про концерни-ж (то Штинесовські, то інші які) читач наш часто читає в часописах.

Є ще дрібні зауваження чисто-технічного характеру (повна назва «Продаметі» подана не зовсім точно—стор. 31; по-декуди незграбно збиті речення—стор. 29, рядки 7—9 згори).

Але всі ці дрібні зауваження ні в якій мірі не зменшують вартости цієї книжки. Слід побажати, щоби в другому виданні, котрого—на нашу думку—брошура безумовно заслуговує, автор дав-би свіжіші, новіші дані з галузі концентрації капіталістичного громадянства (а такі дані є).

М. Мотузка.

ПИЛЕЦКИЙ Я. А. Загибель капитализму. «Червоний Шлях». Київ. 1924 р. Стор. 84. Ц. 75 к.

Стисло й зрозумілою формою передає автор хід і розвиток капіталістичного ладу.

Досить жваво й цікаво викладено в цій брошурі зародження світового господарства й неминучий занепад, розклад його в зв'язку з шаленою конкуренцією поодиноких капіталістичних держав.

Вдало змалювано ролі й значіння Союзу Радянських Республік у справі загибелі капіталістичного ладу. Існування радянської організації господарства, каже автор, хитає підвалини європейського капіталізму

в самім коріні господарських взаємовідносин: не стало ринка, де дуже добре, з великими прибутками можна було вкладати капітали та збувати крам. І що дужче кріпне радянське господарство, то гірше для європейського капіталізму, бо губиться остання можливість опанувати нас,—цей висновок автор робить на підставі аналізу господарства капіталістичного, тому легко засвоюється читачем.

У тексті є чотири схеми, що мають уточнювати читання, але треба зазначити, що схема на сторінці 17, позичена автором з «Економіки переходного періода» Бухарина, не має свого пояснення в тексті й тому лишається трохи одірваною.

Загалом треба сказати, що ціла брошура написана легко й популярно й буде корисною для мало підготовленого читача. Що

до української мови перекладу, то тут стрічаються деякі недоречності, невластиві українській мові слова й звороти.

Напр., на ст. 8 маємо таке речіння: «Спілки об'єднують робітництво цілих галузів праці, де вимагається робота дорослих чоловіків (підкреслення наше), на стор. 13 «...робітник віддає... менше робітничої сили, цього єдиного крामу, що мається в пролетаря» (підкреслення наше), на ст. 32 читаємо «... буржуазія по дуже дешевій ціні скуповувала», на ст. 74—«фабриканти Німеччини втратили ринок», є й інші неукраїнські звороти.

Що до чистоти укр. мови, то доводиться сказати, що на це хибують усі видавництва. Не доводиться, звичайно, говорити, що на цей бік справи треба звернути увагу.

К. П.

П Р А Ц Я

ПІДГАЄЦЬКИЙ ВОЛОДИМИР. Що таке наукова організація труда. — „Шлях Освіти“, Харків, 1924 р. 120 стор.

Мета книги—подати в загальнодоступній формі поняття про наукову організацію праці (НОТ'а). Давши коротку характеристику умов праці в капіталістичнім суспільстві, автор зупиняється на причинах НОТ'а. Основною причиною є намагання здешевити вироби, і таким чином, збільшити прибутки капіталізму. Щоб збільшити продукційність і інтенсифікувати працю робітника стали заводити різні системи виплати робітникам, щоб зацікавити їх матеріально. Ці спроби привели в решті до системи Тейлора, так званої наукової організації праці. Вияснивши, через що ця, а також деякі наступні за нею системи, заслуговують на назву наукових, автор розглядає далі систему організації правління, удосконалення машин, раціоналізації й нормалізації приладд'я й виробів та вивчення трудового руху. Багато місця дано практичним висновкам що до значіння в організації праці фізіології, психології та гігієни. Справу вибору й добіру робітників автор, на нашу думку, мало висвітлює. Зупинившись на способах втягання робітників до виробництва та на значінні активності робітників, автор дає нарис стану НОТ'а

на заході, у СССР й на Україні і вказує на головні помилки Тейлора.

Ця частина книги, хоч і є новою в українській мові, проте не вносить нічого нового до загальної літератури по цьому питанні. В багатьох місцях вона являє собою переказ інших творів, напр. Хлебнікова—научна організація труда. Самостійний, здається, розділ являє з себе «НОТ в сільському господарстві». Вказавши на значіння сільського господарства для нашого краю та на тяжкий стан сільсько-господарської промисловості нині, автор пропонує конкретні методи пристосування НОТ'а до сільського господарства. Сюди входить аналіз робітничих рухів, добір робітників, введення функціональних майстрів (за Тейлором), установлення справедливої оплати праці, встановлення робочого дня, правильного відпочинку і т. инш. Разом із тим, він вказує й на ті перешкоди, що може стрінути НОТ у сільському господарстві, як із боку керівників підприємства, так і з боку самих робітників.

Методи, що пропонується викладено схематично і потребують ще детальнішої розробки. Але, через новизну справи, вона інакшою поки що й бути не могла.

Всю книгу написано зрозуміло і доступно для мало підготованого читача.

І. Бреслав.

К О О П Е Р А Ц І Я

Б. ЯБЛОНОВСЬКИЙ. Як ревізувати споживче товариство. Порадник для ревізійних комісій сільських споживчих товариств. Книгоспілка. 1924 р. ст. 59. Ціна. 45 к.

Колись Московський Союз (нині Центросоюз) придбав собі заслужене добре ім'я виданням практичних порадників для керування споживчими товариствами. На цих порадниках було виховано ціле кооперативне покоління. Нові сили, що втянуто нині і буде

що далі втягуватись у кооперацію, потрібну гарного, складеного на підставі нового досвіду порадики.

І треба сказати, що порадики т. Яблоновського являє собою безперечний крок уперед, як по методологічному викладу, так і по сумі зібраного ним матеріалу. Кроком уперед є напр. аналіз балансу товариства (ст. 50), який навчає наших кооперативних робітників за мертвими цифрами бачити живе діло. Ще краще зробив автор, що не обмежився сухими вказівками, а дав і зразковий аналіз-доклад ревіз. комісії. Кроком уперед з боку методології вважаємо і те, що автор не обмежується сухим перерахуванням, що має робити ревіз. ком. і чого не має, а дає тут же пояснення самої суті роботи ревіз. ком. і того об'єкту, з яким вона має справу. Але боїмося, що автор тут трохи, як кажуть, пересолив. Для кого писано порадики? Коли це для масового члена ревіз. ком., може навіть малописьменного, то він занадто складний. Переварити, простудіювати його хіба під силу тільки курсантові кооператив. курсів, і власне на нашу думку він більше відповідає вимогам курсантів, ніж членів ревізійних комісій. Автор, напр., поруч зі вказівками як технічно провадити ревізію, знайомить читача із системою рахівництва, чи книг, коли йде мова про ревізію рахівництва; спиняючись на перевірці торговельних справ викладає й самі операції торговельні. А між тим для того, хто не знає рахівництва ледви чи допоможуть ці мимохідні вказівки, увагу-ж його буде розпорошено. Ми вказуємо на це тому, що метод викладання в порадики вважаємо далеко не останньою справою.

З цього погляду ми вважали-б напр. зайвим міркування автора про різні способи учоту краму, або вирахування знижки прикажчикові (ст. 14—15). В крайнім разі і інші способи (крім тих, які рекомендує автор) доцільніше було-б умістити по-за текстом.

Вважаємо невдалим напр. такий вислів автора: «для чого ведеться в товаристві рахівництво? В книжках по рахівництву записується: як у товаристві ведуться справи, (підкр. наше), що товариство має, кому заборговане, які має свої капітали і т. д.». Підкреслене тільки затемнює справу. Краще-б конкретно вказати: записується..... скільки товариство одержує та видає грошей; купує та продає краму і т. д.

Автор радить під час документальної ревізії перевірити допоміжні касову та товарну книги, а потім меморіал; при чім при перевірці останнього можна-б товарних та касових документів і не звиряті. Думаємо, що це технічно невдалий метод. Краще-б починати перевірку з головної («основа всіх книжок»). Допоміжні тоді можна тільки переглянути, а ще краще звиряті їх одночасно з головною, способом, який т. Яблоновський, коли не помиляємось, рекомендує в одній з своїх праць (неторгов. деят. район.

союза, вид. «Поюра»). Ця невелика деталь має велике значіння в техніці переведення ревізії.

Чи то недогляд редакторський, але не можемо вважати завдалу форму бланку на ст. 44—45, де поруч із балансом (відомість оборотів) уміщено номенклатуру рахунку «ріжних осіб». Це зовсім зіпсувало наочність бланку.

Дуже вже «малоросійське» підібрано призвище скарбнику (ст. 12).

Ще й не такі кумедні прізвиська бувають у «хахлів». Це дрібничка, але без неї було-б краще.

В цілому праця т. Яблоновського є цінним вкладом у нашу бідну нині практичну літературу по кооперації.

П. Вікнянський.

М. П. КАРНАУХОВ. Вопросы организации и практики. Финансы и финансовые условия хозяйственной работы потребительской кооперации Украины. Некоторые итоги и перспективы. Финансовый кризис и меры борьбы с ним, с предисловием А. И. Кельмансона. Вукоп-спілка. Харьков, 1924 г.

«Книжка М. Карнаухова відкрила мені очі на справу» казав нам один з кооперативних робітників з місць. Нам здається, що робота Карнаухова цілком заслуговує на таку оцінку.

Ми не будемо спинятись на мотивах, що привели автора до розробки поставленої ним теми: про них сказано в ґрунтовній передмові А. Кельмансона. Скажемо тільки, що на тлі того значіння, якого надається нині споживчій кооперації, тих жадань, які на неї покладаються і того місця, яке відведено їй у системі державних господарських органів, вона не дала ще того ефекту, якого можна було-б сподіватись. Навпаки, ніхто так, як кооперація, не протестує своїх векселів. Серед трестів ходить «дурна слава» про кредити і платіжоспроможність кооперації і в великій мірі не безпідставна, бо нині як раз райсоюзи переживають «ліквідаційні» настрої, які кінчилися для де-яких досить трагічно. Ясна річ, що дати аналіз причин такому становищу кооперації, і на підставі його вказати конкретні шляхи до його поліпшення, справа серйозна і дуже важлива.

Користуючись конкретним матеріалом, зібраним Вукопспілкою, автор уважно, з повним знанням і розумінням природи і структури кооперативної торгівлі, дає аналіз її торговельних оборотів, структуру її коштів і, на підставі цього матеріалу, робить цілком реальні висновки що до суми потрібних їй коштів, умови їх добування, нарешті, як висновок, низка внутрікооперативних та загальнодержавних заходів до поліпшення становища кооперації. Всі, хто цікавиться

сучасною споживчою кооперацією України, мусять перечитати їх в оригіналі, а ті що безпосередньо в ній працюють ще й уважно простудіювати.

Автор викрив нам, кажучи вульгарно, все «нутро» споживчої кооперації. Мимо одного висновку не можемо пройти й зараз—це те, що райсоюзна кооперація працює на 90% «чужими» коштами.

В цьому, видимо, причина всіх причин. Отже біля побільшування власних коштів кооперації повинно з'осередити увагу кооперативних робітників на протязі найближчих років.

Не в цьому тільки полягає вартість праці Карнаухова. Вона робить коштовний вклад у методологію определения господарського та фінансового становища кооперативної організації. Як така, вона крім практичного значіння, має ще й наукову вартість, зберігаючи при всьому тому характер практичного порадника для кооперативних робітників.

Коли-б не спеціальна мета, з якою писано книгу, ми поставили-б авторові в мінус відсутність у книзі збірних балансів, принаймні райсоюзів з відповідним їх аналізом. При системі твердої валюти баланси знову набувають значіння певного показника становища організації. Систематичне їх вивчення дасть на далі провідний і перспективний матеріал в роботі кооперації.

Варто було-б уділити увагу і аналізу причин простету векселів кооперації. Річ у тім, що цей показник, відповідно розроблений, є гарним барометром становища господарських організацій в той чи інший період року, в залежності від тих чи інших причин.

Зауважуємо це тому, що сподіваємось, що автор не спиниться на названій праці, а продовжить її, хоч би у формі періодичних (що річних чи-що) оглядів кооперативного руху. Метод для того вироблено самим автором.

П. Височанський.

ВИКТ. ЦЕЛЛАРИУС. Кооперація и боротьба за социализм. Краткий очерк современного кооперативного движения. Книгоспілка 1924 р., ст. 83. Ц. 50 к.

В Целлариус досить відомий кооперативний робітник на Україні і автор багатьох

статтів та докладів на кооперативних та інших з'їздах, тому перше вражіння від його твору—це певне розчарування в надії, що автор міг би дати більше як по масі матеріялу, так і по глибині його аналізу. Але було-б несправедливим за те автора докоряти, бо зміст книжки залежить від тої мети, яку він їй ставить: «дать в руки рядовому партийцу, члену профсоюза и передовому крестьянину краткий курс кооперации, в котором можно было бы найти общую оценку кооперации при капитализме и при рабоче-крестьянской власти с точки зрения революционного марксизма». З нашого погляду цю мету автор виконав цілком і нас не здивує, коли незабаром йому доведеться готувати нове видання свого твору.

Не дивлючись на його популярність і стислість ми все ж уважаємо де-які питання молоосвітленими навіть у межах поставленого собі автором завдання. Автор погнався за великим: простежити розвиток кооперації в боротьбі за соціалізм на прикладі багатьох країн і народів і мимо його волі звичайно, це вийшло в дуже стислому вигляді. Через те головні «суспільні сили» ніби зникли з поля його зору і автор примушений оперувати загальними даними та прикладами. Зокрема автором, на нашу думку, мало освітлено боротьбу та її коріння різних суспільних угруповань в кооперації у нас на Україні. Погнавшись за «общероссийским» обсягом, автор обійшов своїм синтезом надзвичайно багатий і яскравий матеріал, який дала нам історія кооперативного руху на Україні революційних часів. Мало освітлено на нашу думку і добу військового комунізму в кооперації. Причиною реорганізації кооперації по декрету 19 березня 1919 р. автор ставить на першому місці міркування політичного порядку і лише мимохідь констатує причини соціально-економічні. З уваги автора ніби зникає загальна система будівництва радянських господарських органів того часу і місце в ній кооперації.

Бажано б бачити друге видання праці В. Целлариуса українською мовою з розробкою матеріялу що до української кооперації. Книгоспілка, гадаємо, може не турбуватися за ринок її збуту.

П. В.

П Р А В О.

Проф. В. Л. КОБАЛЕВСЬКИЙ. Очерки Советского административного права. Госиздат Украины, 1924 г. Ц. 1р. 25к.

Книжка проф. Кобалевського «Очерки Советского административного права», є перша

друкована праця про радянське адміністративне право в сучасній юридичній літературі. І через те, що це право нині ще не кодифіковане і розсіяне по численних законодавчих актах—ця книжка повинна притягти увагу як практиків—радянських адміністраторів, так рівно й тих осіб—теоретиків, що на-

уково працюють або цікавляться питаннями адміністративного права радянської держави.

Сам же автор у передмові до «Очерков» зазначає, що при складанні своєї книжки він мав на увазі дати, по можливості, короткий підручник студентам і практикам по основних питаннях радянського адміністративного права.

Автор у своїх «Очерках» зібрав і систематизував численний законодавчий матеріал права, розміщений по різних законодавчих актах. Червоний студент правничих наших факультетів дійсно знайде конспективний підручник по дієвому адміністративному радянському праву, він дасть йому можливість порівнюючи легко засвоїти і загальну схему організації органів радянської влади на місцях, їх правне становище та обсяг їх функцій, рівно як полегшить знайомство з загальними, а також і з спеціальними формами адміністративної діяльності цих радянських органів (Обов'язкові постанови виконкомів, адміністративний арешт, висилка, надзвичайні засоби охорони революційного ладу—виключний стан, стан військовий). Не зайве буде і практикові-адміністраторові прочитати цю частину «Очерків».

Як головніші хити «Очерков» ми вважаємо за потрібне зазначити такі: викладаючи схему організації радянських адміністративних органів влади, автор чомусь зупинився лише на місцевих органах, і тим самим схеми не довів до кінця, бо хіба можна говорити про схему адміністративних радянських органів, не включивши в них центральних органів радвлдади,—отже ж в радянській державі центральні й місцеві органи влади є в органічному між собою зв'язку. Кажучи про органи радвлдади на селі, чомусь ні слова не сказав ні про сільських виконавців, а ні про комісії сільрад, між тим як ці комісії відіграють в діяльності сільрад велику роль по втяганню широких працюючих верств у державну роботу. В розділі «Добровольные общественные организации, содействующие советской власти в ее деятельности» автор обминув мовчанням таку громадську організацію, як комітети взаємодопомоги на селі, що приймають чималу участь у роботі радвлдади по відбудові та зміцненню нашого сільського господарства.

Зазначаючи, що повернення виборчих прав особам, цих прав позбавленим, належить до компетенції Президії ВУЦВК, автор не зазначає самого порядку й умов подання та направлення відповідних прохань і тим зменшує інтерес до книжки адміністратора-практика. Нарешті, говорячи про «Форми административной деятельности» автор на протязі 9 сторінок дає теоретичне пояснення «Указа», як одного із видів адміністративних актів, тоді як радянська адміністративна практика зовсім не знає актів під назвою «Указ». В дореволюційній Росії, що правда, можливо було говорити про Укази

його величества, та «Укази правительствующего сената». Адміністратору-практику сучасному корисніше було б прочитати про те, що є об'язник, інструкція; який їх мусить бути зміст і порядок їх видання та відношення її до закону.

М. Матвієвський.

Г. І. ВОЛКОВ. Право спадкоємства.
Видавництво «Червоний Шлях»,
1924 р. Ц 35 к.

Ця книжечка є одною з тих восьми брошур «Робітничо-селянської бібліотеки радянського права», що випустив їх у світ «Червоний Шлях». Вона має на меті, як і вся серія, дати малоосвіченому робітникові й селянинові в приступній для нього формі літературу з радянського права, зазнайомити їх з тими радянськими законами, що розв'язують правові відносини, які виникають у повсякденному житті селянина й робітника.

Отже в цій книжечці в популярній формі переказується зміст арт. арт. 416—435 цивільного кодексу, тоб-то законів, що розв'язують усі питання по спадкоємству. Широко—робітничо-селянські маси знайдуть у цій книжечці пояснення й вказівки про те, що є спадщина, хто має бути спадкоємцем, як передавати спадщину; як розподіляти спадщину поміж спадкоємцями по закону, тоб то коли спадкоємець помер, не залишивши заповіту; як і ким охороняється спадщина, поки спадкоємці її не приймуть. Одне слово, автор в цій книжечці вичерпуючи переказав всі ті закони, що регулюють інститут спадкоємства.

Книжка читається легко, надрукована добірним шрифтом. Корисно було б, щоб цю книжечку придбали сільради, кому найчастіше приходиться давати поради селянству в справах спадкоємства.

М. Матвієвський.

ЖЕЛЕЗНОГОРСЬКИЙ. ХАБАР. „Робітничо-селянська бібліотека радянського права“. Від-тво «Червоний Шлях» Харків 1924 р. Ціна 25 к.

Книжечка «Хабар» має на меті, як то зазначено в передмові, в зрозумілій та цікавій формі ознайомити широкі кола нашого трудового громадянства з кримінальними законами УСРР—артик. 114—115 Карн. Кодексу—що трактують про одну з соціальних болячок, про хабар. Книжечку складено під редакційним доглядом активних борців з хабарем—гуртка робітників губерніяльної Харківської прокуратури і вона цілком досягає поставленої її автором мети.

Для більшого з'ясування розуміння хабара, вивів його й умов, при яких він виникає, автор бере приклади із справ, що розглядалися в губсудах УСРР.

Увесь зміст книжечки поділено на XI розділів. У I-му розділі «Так було» — автор розповідає про розцвіт хабарництва в Росії за часи царату, коли за хабар все можливо було зробити. У розділі II — «хабар за часів радянського ладу» — автор, констатує сумний факт хабарництва за радянських часів, пояснює це тим, що до радянського державного апарату примазалися бувші царські вряники і ті, що дбають не про добробут працюючих, а про те лише, щоб самим було жити добре. У розділі III «Хто й як бере хабар» з'ясовується на прикладах, взятих із близького робітничого й селянського життя, ті різноманітні види хабаря, яких він набирає в конкретному житті; тут же зазначаються й ті кари, що визначаються за хабар цитованими вище артикулами Карного Кодексу (позбавлення волі від 2—5 років аж до розстрілу

включно). У розділах IV «домогання хабаря» і V «провокація хабаря» доводиться про ті випадки, коли хабар дається в наслідок різних активних дій хабарника. У розділі VI «посередництво» і VII «Підмога» з'ясовуються всі ті хитрощі й засоби, що вживаються при хабарництві. У VIII розділі «Злочинець той, хто дає хабаря» пояснюється, через що карається й той, хто дає хабаря. У розділах IX «Підготовка й замах» і X «Звільнення від кари» розповідається, при яких саме умовах закон звільняє винуватців у хабарництві від кари, і в XI розділі «Останнє слово», доводиться, яке лихо починає хабар державі працюючих, з закляком, щоб кожний свідомий громадянин боровся, з ним, своєчасно доводячи про конкретні випадки хабаря до відповідних органів влади.

Отже книжечка цілком вичерпує тему, а популярність викладу робить її приступною для найширших кол читачів із робітничеселянських мас.

М. Матвієвський.

ФІЛОЛОГІЯ.

М. ГЛАДКИЙ. Практический курс украинского языка. 2-е издание. Госиздат Украины. Киев, 1924 р.

Друге видання граматики Гладкого значно, змінене проти першого. Це найбільший розміром практичний підручник української мови (11 друк аркушів). Перше видання свого часу було одною з найкращих підручників книг до вивчення мови.

Тепер вимоги ставимо інші, почасти ширші, почасти домагаємося більшої точності.

Загальна сказати-б тенденція книги «етнографічна», автор примикає до О. Курилової й інших, що для них народня вкраїнська мова є щось справжнє, дійсно цінне, а літературна вкраїнська мова трактується трохи згорі, з наочною тенденцією «виправляти» її і там де це треба і там де цього може й не треба.

Укажемо зпочатку де-які застарілі вже формулювання авторами. Не спинятимемося на таких lapsus'ax як от що бува (!) «ц» здесь мягкая» стор. 49, або що «и» произносится твердо, (!) однако несколько мягче (!) чем русское «ы», на Лівобережжі — почти как звук средний между «ы» й «и». Вважаємо в тім за потрібне ще раз підкреслити, що українське «и» є звук рода «е» закритий і практично кожен педагог міг досить переконатися в цьому хоча-б примушуючи росіянина вимовляти «звук середній между «ы и и» чого відома річ зробити ніхто не може, крім того «Лівобережжя» тут не при чому. Окрім де-

яких говірок Прикарпаття «и» скрізь звук рода «е» — на Галичині це ще виразніше ніж на Лівобережжі.

Звук «г» не «чужд українському языку» а трапляється в своїх звукоподібних словах (герготати) (стор. 6).

Звук «в» перед «і» вимовляється майже скрізь як губно-зубний (лабіодектальний) спірант (стор. 7).

Апостроф «вероятно» не «выйдет из употребления» а залишиться, бо окрім губних українська мова має ще всякі інші приголосні (стор. 7).

В докладній граматиці слід було-б щось сказати про вимову вкраїнського «л».

«В укр. языке начальное «і» всегда пишется через «і» (а не «и») (стор. 10). Це, звичайно, lapsus, але таких lapsus'ів чималенько є по книжці. «І» в словах Київ, камінь... задержалося не в силу «литературной традиции» а в силу граматичної аналогії (стор. 12).

«Помагати» не має анічогісінько спільного з «ганчар» (стор. 14). Його треба зіставляти з рос. дієсл. типа переламувать. Категорія двійни не існує вже як щось відмінне своїм значінням від множини. Доказ — форми як от «три дівчині».

Форми, коніх, людіх... конім, людім, діттім... не рідкі, а поширеніші в говорах, що стали за основу літературної мови, та все-ж таки (на жаль! М. Й.) їх у літературній мові як раз не вживається. (Панас Мирний та й годі).

Од «міць» частіший родовий «мочи» (не моци). В слові «одинадцять» «д» не являється

важким щоб вимовляти, бо воно в величезній більшості говорів зовсім не вимовляється (стор. 44).

«Вместо «кінь куплений на ярмарку» (конь куплен на ярмарке) следует сказать коня куплено на ярмарку».

Неправильне формулювання! Треба сказати: «кінь куплений на ярмарку» не може значити «конь куплен на ярмарке» а сказати так можна, ба навіть треба, коли перекладаємо російське «конь купленный на ярмарке».

Форми «солімка» (стор. 16) «повк» (стор. 21) здаються нам трохи підозрілими «що до частоти вжитку в літературній мові. Зокрема «повк» форма, що трапляється в народній мові—нам доводилося чути також «Повтава», ба навіть «Півтава», та ледви чи хтось заведе їх у граматику. Коли вже поповнювати граматику такими формами, то ми могли-б, наприклад, указати ще на форму «вперід» і «наперід» справа тільки в тім, що до «практичного курсу» їх можна заводити тільки як форми що їх треба уникати.

Ми свідомо зупинилися довше на перелічених, дрібних в суті речі, огріхах авторових, щоби підкреслити, що ці огріхи у значній мірі спричиняються загальною позицією автора, що ми її назвали «етнографіч-

ною». Замилування в багатенному скарбові української народньої мови призводить до того, що приміром О. Курило об'являє вираз «тим не менше» за «московізм», не підозріваючи навіть що це інтернаціональна формула і що ніякі змагання не зможуть її видерти з ужитку. А. Гладкого це замилування спонукує заводити до «практичного курсу» багато чого, що годиться тільки для етнографічної збірки.

Ще в більшій мірі ніж до самої граматики, це стосується до фразеологічного додатку.

На наш висновок отже книга вимагає скорочення й переробки. В такому вигляді, як вона є—вона годиться скорше для викладача, (учням давати дуже обережно), і то для викладача, що чималеньке сам має знання й може сам одвіяти добре зерно від плевелів.

Тим часом вчителів, хто має коротеньку поправну граматику української мови, ми все ж таки радили-б зазайомитися з книгою А. Гладкого, він знайде там багато цікавого. Ще в більшій мірі книга буде корисною для доброго перекладача художніх творів. Друкарські помилки нерясні: «має будь» замість «має бути», «вишикірати» зам. «вишкірати» і т. д.

М. Йогансен.

«Червоний куток в домі відпочинку».

Ілюстрації з наукового-популярного журналу «Знання», № 23—24, 1924 р.

БІОЛОГІЯ.

Г. П. ЛЕВИТСКИЙ. Проф. Материальные основы наследственности. Г.И.У. 1924 г. Стр. 166.

Книжка відомого цитолога київського професора Левитського є почасти підручником, що вводить читача в ту частину науки про клітину, яка зв'язана із спадковістю, формотворенням і видотворенням. Проф. Левитський пропонує навіть окрему назву для цього відділу науки—Гіло-гістологія, від грецького слова *hyle*-речовина.

За проф. Левитським у гілогенетиці позначаються такі напрямки: 1. Дослідження матеріального субстрату і механізму, що за його допомогою здійснюється спадкове передавання.

2. Спеціальна галузь вивчення локалізації чинників у хромосомах і питань зв'язаних з нею.

3. Дослідження співвідношення між зовнішніми й ядровими особливостями.

4. Питання про природу ген і способи їх дії в процесі здійснення спадкових ознак.

5. Філогенеза матеріальної основи спадковості.

Як бачимо з цього реєстру завдання гілогенетики дуже широке, воно приводить нас до найзагадковіших питань життя. Звичайно ще небагато досягли в цій царині, і це невелике є цитологія спадковості і то у одної лише мухи *Drosophila*. Чергові ближчі завдання дуже великі—це не тільки поширення і перевірка наслідків здобутих на мусі *Drosophila* на інших організмах, але також поширення вивчення цитологічних основ з ядра на протоплазму.

Того, що носієм спадковості в певних випадках є не тільки ядро, а й протоплазма, не відкидає ні Морган ні Левитський, хоча структурні основи цієї спадковості досі ще загадкові.

Нарешті структурні основи спадковості—це ще не все; дальший стан генетики—це її фізіологія. Необхідно з'ясувати, як чинники спадковості роблять свій вплив, що його наслідком виникають нові ознаки. Цей момент і відзначає проф. Левитський і накреслює коротку схему можливої дальшої роботи в цій царині. Послідовні кроки цієї феногенетики, чи то науки про спадкове здійснення, такі: 1) Встановлення конкретної природи готового, кінцевого стану даної ознаки, чи різниці з усіх боків—морфологічного, гістологічного і фізіологічного. 2) Вивчення процесу розвитку властивості як з чисто фактичного боку, так і з погляду на її цитогенетичну здійсненість (механізм розвитку). 3) Встановлення конкретної «фенокритичної фази», цеб-то моменту в розвитку даної властивості, що з нього

починають виявлятися видимі різниці властивостей двох рас, і далі,—вивчення конкретних причин цього розходження. 4. Стеження цих причин расових різниць аж до зачаткових клітин».

Розроблення питань про спадкове здійснення зараз є в первісній стадії. Напр. Менделізм працював здебільшого над такими наочними ознаками, як мінливе забарвлення. Лише недавно біохімія пігментів посунулася остільки уперед, що ми виявляємо цікаві збіги її даних з даними генетики, як-от при зхрещуванні жовтого левкоя з білим можна здобути фіялкові квітки. При цьому генетика припускає, що жовті квіти мають чинник А, а білі—чинник В, тільки з'єднуючи А і В можна одержати фіялкове забарвлення, що значить залежить од двох чинників. За даними біохімії фіялковий колір левкоїв обумовлює дійсно два хімічних агенти: хроміген жовтого коліру і оксидаза, що лише в присутності її хроміген окислюється і набуває фіялкового коліру. Тому поняття про чинники забарвлення левкоїв перестають бути абстрактними: А—ми можемо мислити, як чинник, що викликає розвиток хромігену, В—як чинник, що викликає розвиток оксидази. Так звані гальмуючі чинники, що обумовлюють напр. перевагу відсутності забарвлення над її присутністю угрунтовує біохімія: ціла низка речовин може затримувати окислення хромігену, не дивлячись на присутність оксидаз. Отже і тут, як і в досягненнях Моргана ми маємо конкретизацію формального менделізму, але вже не з боку морфологічного, а з боку фізіологічного.

Цікавий розділ у книжці під назвою «Фенотин і Каріотин». Галузь цитології—каріологія, наука про ядро, встановлює дуже цікаві взаємини між підбором ознак, що характеризують вид, і підбором хромозом. Вивчаючи ці взаємини ми здобуємо де-яке наочне уявлення про механізм змін спадкової речовини. Ці зміни, як то видно, не рідко зв'язані з подвоєнням і взагалі збільшенням кількості хромозом, а також і з їх редукцією. Спорідненість окремих систематичних одиниць, встановлена іншими даними, нині здобуває підтвердження і в будові хромозомного апарату. Так здобуває передпосилки (засади) наука про еволюцію безумовно первісніших елементів, ніж вищі ознаки, про еволюцію хромозом.

Ми підходимо до такого моменту осягнення істини, про який нещодавно було неможна й думати.

Книжка Левицького широко охоплює все, що досі відомо з галузі гілогенетики. Вона робить спробу систематизувати належний до цього, на жаль, ще надто розрізнений мате-

ріял. Вона намічає програми дальшої роботи. До книги додано багатий показник літератури 24 і 23 років. Такі книжки, як рецензована, є безумовно корисними, вони орієнтують і не фахівця у від-

повідній галузі, вони дають імпульс до дослідчої роботи в галузі, що до неї ми вступили, як колись то конквістадори, до багатого нещодавно відкритого краю.

В. Рижков.

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО.

О. ЩАДИЛІВ. „Як агрономія допомагає селянам“. Видавництво «Червоний Шлях», серія — Бібліотека Селянина. Стор. 60.

Автор цієї книжки цілком правдиво зазначає, що наш селянин доти не повірить у слова та поради агронома, аж «поки на власні очі не побачить та власними руками не помацає» наслідків від тих порад і слів. Через це в своїй праці агроном тепер ніколи не обмежується однією балаканиною та сухим читанням лекцій, а завжди намагається довести свою думку на живих зразках і на реальних прикладах, використовуючи для цього всі можливі в наших умовах засоби агропропаганди. До таких засобів О. Щадилів, крім звичайних агрономічних лекцій бесід, вечірніх шкіл для селян та різних с.-госп. курсів, зараховує сільсько-господарські виставки, особливо районові, досвідні поля та зразкові агрономічні участки показні, господарства, екскурсії та інше, де кожний селянин «має змогу на місці в натурі побачити кращі способи господарювання і впевнитись про необхідність завести їх у своєму господарстві». Крім цього, автор зупинився також на кількох основних формах реальної агрономічної допомоги селянству, зокрема на парувальних, прокатних та зерноочистних пунктах, на постачанні сортового насіння, різних засобах до боротьби з шкідниками й іншому, і в стислій, але досить яскравій формі з'ясував, як і чим може бути корисною в сільському господарстві діяльність агронома.

Наведення та з'ясування всіх цих видатніших форм агропомоги і пропаганди має для даного моменту величезне значіння. За часи революції інтерес селянства до агрономічної роботи збільшився в значній мірі. Вже тепер не доводиться агрономам скаржитись на байдужість і пасивність до них з боку сільського населення. Навпаки, ставши єдиним власником землі і майже єдиним сталим продуцентом в сільському господарстві, селянство відчувало потребу в агрономічній допомозі і свою колишню інертність змінило на уважне відношення до агророботи. Стихійні лиха в сільському господарстві, роки посухи й нещоро, жахливі пошкодження і криза на с.-г. продукти—все це примусило наше селянство

йти і стукатись до агрономів і шукати у них поради та вказівок, як треба краще й доцільніше вести своє господарство. Агрономія в свою чергу повинна найуважніше використати цей сприятливий для агропраці момент. Передусім їй треба подбати про довіря населення до своєї роботи. А це можливо лише тоді, коли сама та робота буде ясною і зрозумілою для сільського населення і коли воно переконається в правдивості тих порад і нових засобів, що їх пропонує агрономія.

З цього боку книжка О. Щадилова є надзвичайно цінною. В ній наведені головні форми агрономічної праці і разом з цим зазначено, як, для чого та де саме її треба організовувати й провадити. О. Щадилів, як визначний представник суспільної агрономії, зумів у стислій і зрозумілій формі виділити основні моменти в роботі агронома-суспільника і, не розпорошуючись на дрібниці, зосередити на них всю увагу читача.

Безперечно, в цій книжці, можна відзначити кілька хиб залежних і незалежних від самого автора. До залежних можна віднести те, що автор переважно зупиняється на формах і прикладах агрономічної роботи на Київщині, через що книжка набуває почасти характер місцевого значіння. Та й деякі поради, що стосуються до посіву трав, чомусь тільки однієї конюшини, так само звужують призначення книжки до якоїсь певної місцевості чи частини України. В питаннях польової техніки автор також не скрізь дотримується сучасного наукового підходу і наукових даних. Покладатися на висновки Полтавської Досвід. Станції, що, як відомо, міститься на не типових ґрунтах, або доводити, що чим чорніша земля, тим вона родючіша, або нарешті стверджувати, що одна рослина виснажує одні соки, а друга інші—буде не цілком правильно й доцільно. До незалежних—треба віднести неясність і незграбність ілюстрацій, що подані у книжці. В цьому швидше можна зробити закид видавництву.

Але в цілому книжка дуже корисна так для селян, як навіть і для агрономів, що працюють на периферії і не завжди спмагаються засвоїти найзручніші форми і методи в своїй роботі.

Агроном Г. Помаленький.

П. МОРОЗ. Гній з-під худоби, як підвалина до польового господарства. «Червоний Шлях», серія «Бібліотека селянина», 1924 рік, стор. 58, ціна 35 коп.

В книжці П. Мороза ми маємо спробу популярного викладу головних теоретичних і практичних уявлень про гній. В теоретичній частині автор докладно розповів про те, які бувають гної, з яких споживних матеріял вони складаються та які процеси відбуваються в них. Все це, безсумніву, потрібне, бо без ясного й повного освітлення цих моментів не можна зрозуміти й тих практичних висновків, що їх робить агрономічна наука чи практика культурних господарств.

Але автор чомусь найбільше зупинився тільки на одній складовій частині гною—на азоті. Про інші складові частини гною згадано зовсім поверхово. І у читача складається вражіння, що азот є найціннішим і найактивнішим елементом гною. Про це так думалося кілька десятків років тому, але автор повинен би знати, що нашими досвідними закладами доведено, що найціннішим і діяльнішим елементом гною є фосфор, що тільки переважно через фосфор гній робиться безмірно корисним в польовім господарстві.

Припустивши таку теоретичну недоречність, що має однак основне значіння для гною, автор і в дальшому був трохи недоречним. Від усіх його практичних висновків і порад, особливо що до зберігання його, дихає давньою старовиною. Всі ці ями гноярки, зразкові гноярки в Галичині автор трактує, як гарні засоби від розкладу нітратів і до зберігання амоняку. Все це правильно, і селянинові про це треба знати, але поскільки самою важливою частиною гною є фосфор—було-б зовсім не зайвим зазначити, як що не про засоби до зберігання фосфору, то, принаймні, про ті втрати його, зокрема в формі фосфористого водня, що дійсно відбуваються підчас лежання гною.

Та й у другому де-чому автор покладається на давні положення. Кажучи, наприклад, про термін післядіння, автор кілька разів підкреслював, що гній позначає себе 2—3 роки, щонайбільш 4 роки. Що трапляються такі випадки, особливо в сівозміні з цукровим буряком, ніхто сперечатися не буде, але треба було-б зауважити й те, що взагалі післядіння гною розтягується на досить довгий термін. Тут не зайвим було-б нагадати дані Харківської Досв. Станції, де гній (2400 пуд.) позначає себе й на десятому році.

Зауважуючи де-які застарілі й несучасні положення, що їх автор дотримується в своїй книжці, треба однак, визнати, що в цілому книжку скомпановано добре й поради вона дає доцільні й корисні.

Гарною мовою і простим викладом книжка стає цілком приступною для нашого сільського населення.

А ті практичні висновки, що їх навів автор у книжечці будуть дуже корисними для кожного сільського господаря.

Агроном Г. Помаєнський.

Я. ЛЕПЧЕНКО. Про польові бур'яни та як позбутися їх. Вид. «Червоний Шлях». Бібліотека Селянина. Київ р. 1924.

Книжку можна поділити на дві частини. В першій досить популярно розказано про життя бур'янів, та про ті умови, що потрібні для їхнього існування, маємо навіть коротенькі відомості з дарвінізму—говориться про те, як рослина бореться за існування з тими умовами, що її оточують і зокрема з людиною. Про останнє автор говорить на підставі цікавих спостережень проф. Цінгера з бубовником (*Alectorolophus major*).

Увесь цей матеріял дасть змогу селянинові свідомо взятися до боротьби з бур'янами, бо тільки знаючи добре рослину можна позбутися шкоди від неї.

В другій частині говориться про способи боротьби з бур'янами: в ній зазначено найголовніші способи боротьби з бур'янами і саме такі, що їх можна провадити в умовах сучасного селянського господарства як: 1) уживання відповідного пару, 2) просапних культур, 3) лушення стерні, 4) чергування оранок (рання та пізня, весняні оранки), та засівів ярини, 5) чищення насіння.

Що до окремих бур'янів, як вівсюг, осот, молочак, перій та инш., що про них говориться наприкінці книжки—зазначено найголовніші радикальні способи боротьби, як для вівсюга пізні культури, що перед засівом їх ниву оброблюється вдруге—бо той вівсюг, що посходить з весни загине, просапні культури та засіви довгорічних трав, раціональне чергування культурних рослин з уживанням парового обробітку та инш. За головний засіб у боротьбі з корінням осоту автор вважає паровий обробіток поля з засівами озимини, особливо жито по пару, та запровадження у сівозмін просапних культур. Що до молочаку то з ним автор радить боротися, як із осотом та з піриєм—дисковою бороною, або сохою. Для боротьби з чужоїдами, (привититця та инш.), то крім загальних засобів тут пропонується й спеціальні як напр. випалювання тих місць, де знайдено привититцю; такі місця автор радить окопувати, викошувати, скошену траву перемішувати з содом'яною різкою та поливши гасом палити.

Неможна промовчати й про зовнішній бік, книжки вона написана дуже гарною чистою

мовою з великим наближенням до народної. Взято народні назви рослин та їх частин, а у випадках, коли цього неможна було зробити, назви взято із авторитетних літературних джерел і тільки невелику частину з них утворено, але так що це не вносить дисонансу — відповідає природі української мови.

Крім того книжку видано без граматичних помилок, за академічним правописом, що тепер має велике значіння для усталення українського правопису.

Через усе сказане книжку можна радити для широкого вживання серед селянських мас і рекомендувати для бібліотек сельбу-динків та хат-читальень на селі.

Агроном *К. Пилінський*.

ОЛ. ЩАДИЛІВ. „Про громадські плодозміни“. «Червоний Шлях», Бібліотека селянина, 1924 р., 31 стор. Ц. 15 к.

Що найцікавішого в цій книжці це те, що вона дуже близько підходить до питання, яке нині виявилось особливо гостро і пекуче. Дійсно тепер сільське господарство знаходиться в особливо важких умовах через примитивні способи обробки землі й поширену черезполосицю.

Як знайти вихід, як його шукати, все це досить гарно і яскраво виступає в книжці Ол. Щадилової й викладено такою загально-приступною мовою.

Дуже гарно автор з'ясовує всі хити трьохпільля, не використаність і гульбу землі то що.

Інтенсивне скотарство почне розвиватися тільки тоді, коли ми перейдемо до чотирьохпільля, бо тоді ми зможемо усунути кормову недостачу, а значить і мати можливість побільшити кількість худоби в господарстві. Та відомо з досвіду, що завести відразу систему чотирьохпільля в нашому селянському господарстві не так легко. Надто тут міцна привязаність до трьохпільля. Отже слід поступово відходити від трьохпільля. Зпочатку знищити толоку, замість неї пускати займаний пар, сіяти віку з вівсом. Безумовно завжди ми мусимо йти по шляху досягнення чотирьохпільля і ця зазначена стадія, на мій погляд, може бути переходною, тимчасовою, вона допоможе зруйнувати трьохпільля. Далі, безумовно вірно, що без землеустрою не можна полагодити господарство, не можна хазяйнувати, коли земля одного хутора розкидана в кількох місцях. Треба з цим боротися шляхом переведення землеустрою.

Переходячи до опису громадського плодозміну автор надзвичайно яскраво описує в дуже простих і популярних малюнках всю систему чотирьохпільля та й взагалі громадського плодозміну. Розвиток і загальне становище господарства знаходиться в залеж-

ності від низки умов, а саме від району, культури хлібів, худоби, кількості робочих рук і т. инш. Ці питання, на мій погляд, автор не цілком освітлює. Ми маємо в літературі розгляд окремих питань цієї справи, особливо що до кормових трав, які при чотирьохпільлі й при громадському плодозміні стануть на перший план.

Мало звернув автор уваги на роль колективних господарств і минув зовсім питання про пропашний клин, а проте у переходову стадію він може відограти з економічного боку велику роль, як цілком самостійний засіб до суспільної обробки землі.

Книжка корисна для всіх робітників-агрономів і взагалі тих, хто працює над землеустроєм. Вона потрібна для кожної сільської бібліотеки.

Л. Ветухів.

„Земельник“ — громадсько-професійний та науковий щомісячник Науково-технічної секції Укрбюро Всеробітземлісу. Харків, 1924 р. Ч. I, стор 126.

При Всеробітземлісі в 1923 році організувалась Науково-технічна секція, що має на меті об'єднання громадсько-професійних та наукових інтересів усіх фахівців сільського та лісового господарства. На протязі 1924 року по всій союзній лінії Всеробітземлісу засновано густою мережею при губ та окривдідах профспілок науково-технічні секції, які в своїй роботі органічно зв'язані з Н. Т. С. при Укрбюро.

Такий спосіб притягнення до активної участі в громадсько-професійній роботі кваліфікованої частини членів спілки Всеробітземліс мусить забезпечити з одного боку поглиблення профруху з середини та побільшити його вплив на соціалістичне виробництво зовні, а по друге допоможе громадським робітникам землі і лісу розібратися в надзвичайно складних оточеннях своєї праці, правильно визначити й науково обґрунтувати свою роботу.

Часопис «Земельник» — є наслідок праці Н. Т. С. при Укрбюро Всеробітземлісу. Одночасно видаються з участю землеуправління часописи місцевих Н. Т. С.: Катеринославської — «Степове Господарство», Київської — «Агроном» і Одеської — «Землеустройство».

«Земельник» має на меті обслуговувати громадсько-наукові та професійні потреби робітників землі і лісу, що провадять громадську роботу: агрономів, землемірів, лісоводів, кооператорів і инш.

Часопис освітлює найголовніші чергові питання с.-г. економіки, політики, кооперації, с.-г. науки і практики, методології громадсько-агрономічної роботи та професійного життя. Необхідність видання такого

часопису почувалася давно; вихід першого числа «Земельника» треба привітати, але разом з цим треба визначити і де-які його хиби.

Чергові питання с.-г. політики та організації питання громадсько агрономічної роботи займають мало місця й освітлено поверхово,—поставлено ряд питань, а відповіді в потрібній мірі обгрунтованої немає (стор. 3—10, 14—18).

Майже 1/2 часопису займають статті про боротьбу з посухою, через що часопис більше походить на збірник статтів про посуху. Випуск окремих чисел часопису, присвячених навіть таким „ударним завданням“, як боротьба з посухою не доцільний. Краще видавати окремі збірники.

В часопису всі його окремі відділи мусять бути пропорційно пристосовані до основних завдань його. Треба на далі побажати більшої систематизовки матеріалу. З головних хиб—оце й все: решта відділів охоплено в повній мірі і задовольняюче.

Статті здебільшого написані в науковому викладі і пристосовано для підготовленого читача.

Термінологію редагує Термінологічне бюро С. Г. Н. К. У., через що часопис зможе бути (з боку мови) для наших агрономів і фахівців зразком для вивчення української наукової мови та засвоєння с.-г. термінології.

Поширення „Земельника“ серед широких кол громадських робітників по сільському та лісовому господарству та кооперації допоможе розібратися їм в складних ситуаціях с.-г. життя, а активна участь їх у часопису буде сприяти виявленню й висвітленню „Земельником“ найпекучіших і невідкладних питань с.-г. політики, с.-г. науки і практики та професійного життя.

„Земельник“ заслуговує широкого розповсюдження.

І. Батюк.

МУЗИКА.

„Музика“ місячник музичної культури, ч. 7—9. 1924 року. Видання Музичного товариства ім. Леонтовича. Редактор П. Козицький.

Нарешті Музичне т-во ім. Леонтовича, після 3-х річної праці по вшануванню пам'яті небіжчиків-композиторів, після 3-х річного «ковирання» в старій побутовщині, викидає гасло:

«Жовтень в музику», розуміючи під цим організацію активно-революційних музичних сил України, пробудження, виховання й організацію музично-творчих сил робітництва та селянства, боротьба з церковщиною, просвітянством, халтурою, створення нових музичних цінностей і широке використання їх для потреб робітництва та селянства.

Зміст цього числа поділяється на 9 розділів:

- 1) Науково-теоретичний відділ. Цей відділ тепер став значно менший і більш популярний.
- 2) Музичне знання—масам. Відділ дає читачеві в доступному вигляді найпотрібніші відомості по різних питаннях музичної справи, наприкл.—кого ми називаємо музично-освіченою людиною, 12 заповітів хористові, 10 заповітів диригентові, про переписування хорових поголосників. Тут же

даються відомості, які є підручником в справі музичного виховання дітей, репертуар до Жовтневого свята (на жаль журнал вийшов після свята). Всі ці практичні питання будуть дуже цінні в музично-хоровій справі клубів робітництва та селянства.

3) Музичне життя трудящих мас. Цей самий широкий відділ освітлює ті питання та проблеми, що висуває саме життя в музичній роботі серед мас усього СРСР і навіть закордону.

- 4) З музичної преси.
- 5) Хроніка.
- 6) Бібліографія.
- 7) Нотографія.
- 8) Поштова скринька.
- 9) Оголошення.

Безумовно, цей журнал мусить тепер стати порадником кожної музичної організації, кожного музичного діяча і кожного, хто взагалі цікавиться новим музичним життям.

Наше побажання для всіх читачів—прийняти саму найактивнішу участь в цьому щомісячнику і притягнути найширші маси трудящих до участі в організації революційно-спаяних музичних мас.

К. Богуславський.

КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО. П'єси.

✓ ПРОФ. М. ПЛЕВАКО. Шевченко й критика. (Еволюція поглядів на Шевченка). «Червоний Шлях» 1924. 75 стор.

✓ Видавництво зробило добре, випустивши окремим виданням цю брошуру, що друко-

валася раніше в журналі «Ч. Ш.». Небагато знайдеться письменників у цілій світовій літературі, що про їх писали б стільки, як про Шевченка. Підвести підсумки всім різноманітним поглядам на Шевченка, простежити їх еволюцію—це значить вписати в історію шевченкознавства не аби яку сторінку.

В дійсності, стаття М. Плевако не вповнює цілком цього завдання. Це видно вже з перших рядків його роботи: «Розглядаючи літературу про Шевченка від 40-х років минулого століття аж до наших часів, перечитуючи численні розвідки, статті, замітки й рецензії на Шевченкові твори, спеціальні й принагідні, давні й нові, мимоволі ставиш собі запитання—чи все ж зроблено для правдивої оцінки шевченківського скарбу поетичного, чи досліджено й вияснено з належною повнотою, розвиток поетичної думки, основні закони творчого духа найбільшого українського поета, чи показано і чи в правдивім освітленні показано значіння цього генія».

Але ж,—може запитати читач,—чи є все це завданням критики, чи не змушує проф. Плевако критичний огляд на наукове дослідження? Принаймні, протягом всієї книжки силкуєшся дізнатися, що саме пише автор: еволюцію критичних поглядів на Шевченка, чи історію наукових дослідів над ним.

Це одне. Друге авторові все ж таки не вдається дати читачеві уяву еволюції поглядів. Він ретельно зібрав величезний матеріал, проробив величезну бібліографічну роботу, але не зумів об'єднати її коло певного осередка, що проходив би крізь всі роботи, що про їх згадує М. Плевако. Без цього робота має характер не дослідів, а якогось справочника.

При всьому тому книжка М. Плевако, що перший зібрав до купи силу мало а то й зовсім невідомого матеріалу, буде дуже корисною для кожного, хто збирається працювати над Шевченком. Зрештою і збірки матеріалів нам дуже потрібні, бо їх зовсім бракує. Що ж до дослідів, то й вони будуть у свій час.

Юр. Кондратенко.

МИХАЙЛО ЙОГАНСЕН. Доробок. (Речі 1917—1923 р.). Червоний Шлях. 1924. Стор. 100. Ц. 40 к.

Зазначимо по перше надзвичайно оригінальну для української поезії назву збірки: «Доробок». Традиційні назви од «Кобзаря» до «Вітру з України» всі мали символістичний характер, а це яскраво продукційна. Книжка має певний намір дати підсумок авторової праці за ті роки, коли вироблялась та усталювалась у автора його поетична думка. Роки вчення для поета з'єднала доля з добою революції. На початку, в першому розділі ще непомітно духу доби, але соціальна свідомість уже прокидається мажорними нотами:

Не віримо в Бога—ні,
Хай дбає Бог—за панів.

В три дні утворимо світ...

Колись такі рядки ввійшли до окремої книжки під назвою: «Д'горі». Д'горі, вгору,

вище. «Д'горі серце!» І руки. І спів—переможемо останню гать!» закінчує М. Йогансен цитовану поезію. Вже в другому розділі (перший—Хмара руїни», другий—«Скоро—Forte») од такого утопічно-соціалістичного оптимізму автор переходить до усвідомлення того сумного факту, що «йти ще довго». В коротенькій поезійці, де є рефреном наведене речення, вперше М. Йогансен почав конкретизувати утопію, замість того, щоби омріювати дійсність. Поет між оцими двома можливостями бути поетом—вагається на протязі другого і третього розділів, поки в останньому четвертому не перемагає в його уяві тема конкретизації утопії.

Останній розділ має назву «Комуна». Попередні тільки показують шлях до неї:

І піють півні на пути,
І кличуть віковичним зовом.
Забули все. Ідемо. Ити.

Ще довго.

На шляху до комуни поетові щастило. Переважний тон збірки ідилічний:

Поля синіють вечорами...
Ріка балака з берегами.

Настроїв занепаду в збірці немає. Навпаки, дуже багато свіжого повітря (пейзажні вірші) і ця надзвичайна її нормальність вимагає підкреслення, як з'являється гідне наслідування, коли можна наслідувати—здоровля.

Пейзажні поезії збірки мають значіння художніх вправ. Найдосконаліші з них ті, де природа та еротика (нормальна, родинна...) зливаються в єдину суцільність, міняючись навіть своїми прикметами: «крізь дерево світають очі, крізь пальці синіє сонце». Є, звичайно, і не зовсім вдалі вирази. Своєрідна антиестетичність в малюнкові місячної ночі:

Місяць розсипав соли
— Реґочеться дурень двусічний.
О, як люто заздрить людині
На небі мрець голомозий.

З поетичного місяця зіврано традиційну маску. Колись Фет проробив цю операцію з сонцем і нарік йому ім'я: «мертвець с п'яляющим лицом». На виробці стилю в пейзажних поезіях відбилися різні впливи. Місяць — Білий Блазень, символістично в українському розумінні. Повторення і ще деякі прийоми до мелодизації віршу автор позичив був у Павла Тичини, але перестроїв їх на інший ключ. В поетичному голосі М. Йогансена згучать ноти, музично чужі Тичині. Певний свій відбиток поклала на перші розділи книжки взагалі не впливова поезія Г. Петнікова. Засвоєння зовсім не легкої поезики футуристів-словотворців було доброю наукою для Йогансена.

Знаходить самого себе поет тільки в останньому розділі. Тут він утворює свій цілком самостійний жанр—утопічної лірики.

Тут він дає вперше—і самостійні художньо, і цілком витримані зразки ліричного мислення. ...Вражає з'єднання глибокої ніжної інтим-

ности з поглядом на дійсність sub-specie aeternitatis.

Соціальні питання розглянуто як щось інтимно тепле та ще й веселе!

«Пацани всіх країн, єднайтеся!»

«Читайте Маркса й хемію, коли ж

Ше раз переконається: Лібкнехт!»...

В майбутньому—сон, як і зараз, тільки ще синіший, ліси ще неминучіші, ще буйніші.

Відклики на сучасність і в щоденщині—«удень, у дзвінкім заводі, у вечірній вохкій аудиторії» і в такі дні, як по смерті Леніна—«сутулий потомлений станули перед очима» однаково теплі, тверезі і тактовні. Проте творчість М. Йогансена не є загально-популярною. Все ж він не червоноармієць з «смертних полів Перекопу».

Книжку видано скромно, але охайно без вражаючих помилок, що на них так повезло було авторів в інших виданнях. Приємно бачити всю не балакучу творчість М. Йогансена, зведеною до купи.

М. Доленю.

П. ТИЧИНА. Вітер з України. Поезії.

«Червоний Шлях». 1924 р. 86 стр.

Ц. 1 р.

П. Тичина зробився був кандидатом на «божки» в одніх і спізнiлим декадентом в інших. На наш сором, ми не маємо досі не тільки розвідки, але й порядної статті навіть, про цього поета.

Павло Тичина ніколи не був рівний художньо в своїй творчості, даючи приводи різноманітних оцінок. Остання його книжка ще розбіжніша од попередніх. Тут об'єднані однією (не дуже вдалою до речі) обгорткою та єдиною, як тільки в Тичини буває ніжною мелодією поезії, остільки нерівного значіння, що вони одні одночасно стверджують всі оцінки і визначення талану поета досі на його адресу висловлені. Але в новій збірці є ще свої не виявлені досі особливості. Є чисто зовнішні особистості. Широко використаний прийом переносу частини кінцевого слова рядку на слідує:

Надходить літо,

Чуєш-бо?—надходить лі—

То мліє гай.

Тичина захопився розробкою мелодії віршу в звуковому, музичному змісті слова. Це захоплення переходить яскраво через усю книжку і залишає десь позаду розробку ритму, як не задовольняючи вже автора. При кінці книжки на першому плані ще складніші композиторські завдання і з'являються такі назви, як «В космічному оркестрі», «Фуга». Принцип переоцінки згуку та поезії в цій книжці переведений занадто простоліннійо. Друга недооцінка, теж принципова і простоліннійа, відноситься до свідомої думки, що може в автора іноді вже занадто виходить на поверхню віршу. Пер-

шою зазначена мелодійність, бо вона, а не свідомість, керує інколи зовсім деспотично віршом Тичини.

Іноді—й на щастя поезії досить часто—думка та мелодія згармонізовані ритмом (змістовим і словесним) речі. Впіймавши раз цей ритм, Тичина його вже не губить і одразу підноситься художньо на ще нікому крім нього невідому (журну і зимну) височину. Дуже характерно для поета, що він знаходить гармонію завжди, як тільки йому дасть тон народність. Насичені щерть оголено-соціальним змістом, духом класової борні і жагою помсти історичні, «народні» стилізації Павла Тичини відкривають нам по новому очі на українську народню творчість. В історичному аспекті і в супроводі тичинівської мелодії по новому згучать перенесені туди з сучасності соціальні мотиви.

Перша частина «Плачу Ярославни» художньо не нижча од свого зразку в «Піснi о полку Игоревi»! Витончено глузливе освітлення образу княгині («будеш ти лежать, як князь твій—каменем») в порівнянні з образом «Піснi»... справляє таке вражіння, мов пере-кликаються тисячоліття.

Може й не погана окремо друга частина «Плачу» поруч з першою дає просто образливий контраст, різке вухо своєю порожньою мелодійністю, позбавленою ритму (останні 4 рядки—хороші).

Перегорнувши сторінку натрапляємо на «Кожум'яку», де знову з патристичної легенди зкинуто традиційну маску, але так, що утворилася нова легенда класової борні.

Так і далі, підносячись і падаючи, пише Павло Тичина про той вітер, що віє з України на захід. Іноді поет заглядає туди в «сину далечині» і бачить там Фауста і Прометей. Брати колись, вони дуже неподібні тепер один до одного в Тичини. «Фауст» вже не Фауст, а просто панок, і Прометей не бог, тільки безробітний, але той самий Прометей, що загрожував Зевсові «як візьму я молоток!» Поки що «ходить Фауст по Європі з молитовником в руках». Дуже своєрідна поезія виконана виключно прозовими засобами... Нові для Тичини спроби писати шостистоповим дактилем, але цей класичний розмір не властивий, здається, Тичині. Цікавою вийшла картина атенської ради «Клеон і Діодот»—історико-політична лірика. Сучасна політична лірика у «відповіді з е м л я к а м» художньо не вийшла. Не треба було підкреслювати (коли це не лист в газеті, а поезія)—«стою, мов скеля непорушний»—читач це повинен і сам побачити. Проте друга відповідь де-к о м у прекрасна. Вона має назву «Великим Брехунам» і насичена поштивістю до їхніх великих заслуг:

«Гармонія живе не тільки там, де блики.

Гармонія і там, де Брехуни великі.

Лиш брехунки умруть, а правда з віком

Стече в один акорд, де згук є робітник».

Ця строфа дає в гармонічній формі всю соціальну філософію поета.

Зазначені твори продовжують тенденції—соціальної лірики—«Плугу» (збірка Тичини). «Живем комунною» та «З мого щоденника» нагадують більше «Замість сонетів і октав» по будові. Хороші в окремих уривках, ці речі не виконують художньо свого ширшого од інтимної лірики плану, бо цілком позбавлені руху чи, як у Харкові кажуть, динаміки. Мелодія не погоджена з ритмом у Тичини, як і в кожного поета, першого чи останнього—байдуже, сама з себе не утворить поезії.

«В космічному оркестрі» руху вже забагато, але треба сказати, що космічні теми рідко вдаються авторам.

VI розділ цієї симфонії подекуди є винятком з того правила, але він не космічний—земний..

О, скільки на землі беззубих,
боятися сонця і води!..
Роди нам, земле, юних серцем,
о земле, велетнів роди!»

На жаль, у збірці пропав кудись надрукований в окремому виданні «Космічного Оркестру» чудовий уривок:

Людськість промовляє
трьома раструбами фанфар:
Шевченко! Уїтмен! Верхарн!

Інтимна лірика збірки, що позбавлена майже зовсім за одним гарним винятком—*La bella Fornardina*, еротики, дає низку досягнень. Тут у циклі «Харків» і «Фуга» є певна еволюція мови в напрямку до конкретизації... «шукаю не мрійного типу, а друзів горіння, конкрету». З інтимної лірики хотілося б одзначити класично витриману (але імпресіоністичну)—осінь («осінь така мила, осінь славна, осінь матусі їсти несе»).

Неприємно вражає тут же поруч трохи зайва фамільярність з Ол. С. Пушкіним («Здоров будь, Пушкін мій, землі орган могучий і т. и.).

Владимир Маяковський, зустрівшись з великим поетом, виявив більшу тактовність:

«Александр Сергеевич!
Позвольте представиться:
Я—Маяковский,
Ваш поклонник».

1) Повторюючи слова рецензента про те, що творчість П. Тичини ще ні де не має порядної оцінки, а невеликі про його поезії рецензії визначаються скрайнім суб'єктивізмом, не виключаючи й цієї, Доленгової, «редакція «Нової Книги» звертається до своїх читачів із проханням дати стислі відповіді на запитання, що дає оця:

Анкета про творчість П. Тичини:

1) Чи згодні ви з твердженням, що П. Тичина є український національний поет? Думки якої соціальної верстви відбилися в його творчості?

В дивному віршові «1 травня на Великдень» Павло Тичина цілком виправдав і поетично і музично свої придбання в мелодії віршу.

Взагалі треба зконстатувати, що боротьба поета з матеріалом слова в останній збірці скінчилася перемогою.

Проте хотілося б од Тичини бачити більше художньої рівності й закінченості, ніж він показав нам у цій збірці¹⁾.

М. Доленю.

ВАСИЛЬ АТАМАНЮК. Жовтень.

Акварелі 1923. Видавниче товариство «Друкар» Київ 1924. Стор. 46, ціни не зазначено.

Василь Атаманюк належить до тої генерації поетів, що намагаються попасти в жовтневу колію, після інтелігенсько-індивідуалістичних блукань (нагадуємо читачам: Атаманюків збірничок, виданий минулого року в Катеринославі, збірничок, що був уславив автора еротоманом).

Недалеко одійшов В. Атаманюк від ідеалістичного світогляду і в реферованій збірочці. Хай не буде оманю для читача її назвисько—«Жовтень». Це таки місяць жовтень, це осінні акварелі. Ось уривок, що характеризує так зміст, як і форму мало не всіх цих акварелів:

Жовтень жовкне жагуче.
Жбурляє одіж золоту,
Як онучі—
Я знов розвіту,
Плодуючи!

Оце і є лейт-мотив усього збірничка в 30 поезій: «угноє Жовтень минулим майбутнього парости» (стор. 12),—ніч осіння—ніч весільна—земле, покохай! «Дев'ятим місяцем тебе обрадує Березень і Май». В осени, мовляв, засівається й глибоко в землю занурюється зерно, що зросте буйним цвітом на весні. Цим вичерпується ідейна сторона Атаманюкових поезій.

2) Що нового вніс П. Тичина в українську (а може світову) літературу? Чим відрізняється його творчість від творчості інших поетів? Чиї впливи відбилися на ньому?

3) Які технічні досягнення вбачаєте Ви в поезіях П. Тичини? Чому в нього треба вчитися і чого вникати? Чи правда, що П. Тичина більше музикант, ніж поет словесних образів?

4) Які твори вважаєте ви найхарактернішими для П. Тичини, які найудалішими, які найкориснішими для революційного суспільства.

Примітка. Відповіді на цю анкету будуть уміщені в черговому числі «Нової Книги».

Є в небагатьох місцях натяки на дорівняння жовтня осіннього жовтню революційному:

Жовтень—біжучий мєнь:

Завжди щось нищить, все щось руйнує,

Але і творить, але й буде—

А час—це його цемент.

Тут і криється інтелігентське напівпримирення з революційним Жовтнем: це не тільки, за С. Єфремовим (колись)—«мертва рука»—«але-буде». Власне, за метафорою Атаманюковою, не буде, лише кидає зерно й угноєє минулим парости майбутнього. І душу автора обгортає «осінній сум». Кінчає він свій збірничок надією, що «з зерен його емоцій комусь колись зійдуть кільці думок», хоч його:

Пісні—зісохлий лист,—

Хоч шелест їх замовкне...

З останнім згодні. Що до плідності Атаманюкових емоцій—маємо сумнів. Угноїли вони почасті тільки його власну творчість, оскільки бачили її зразки вже після виходу в світ цієї збірки. В них він у жовтневу колю попадає зручніше, ніж у цьому псевдожовтні.

С. Пилипенко.

З Леніним проти Бога. Хрестоматія з антирелігійного художнього письменства.

Уложив М. Панченко. Хр. 1924. «Червон. Шлях» Стр. 186. Ціна 1 кр.

Треба визнати саму спробу складання ось такої книги-читанки дуже вчасною і практичною. З своїм завданням упорядник справився добре і вдало зібрав до купи як твори старих письменників, так і нові, написані за часів революції.

Книжку складено з поезій, байок, оповідань, уривків, іноді цілих творів письменників минулого часу як П. Мирного, Котляревського, Шевченка Т. Гр., Тесленка, Руданського, Л. Ураїнки, Ів. Франка, Самійленка Вол., Короленка і инш. Тут багато творів П. Тичини, Усенка П., Панча, Стеценка, Досвітнього, Хвильового, Донченка, Сосюри, В. Поліщука, Остапа Вишні, Дем. Бідного, П. Лісового, М. Терещенка і ин. Цим підбором нової творчості, до нині ще не зібраної, розпорошеної по газетах, журналах, збірочках упорядник зробив велику бібліографічну справу, може вперше за ці роки надав новій творчості того значіння, що вона заслуговує.

В цьому велике значіння хрестоматії взагалі, вже не кажучи про саму тему та підбір творів-антирелігійного характеру. Хрестоматія стане як матеріал для читання чи як декламатор, справочник у великій пригоді робітникам в сільбудах, клубах, на

вечірках, святах, в школі трудовій, а особливо в школах комсомолу.

Значні дефекти книги, як напр. на-спіх складена, з часто невдалою урізкою творів і т. и. покриваються сповні потребою, вдачним виходом хрестоматії з друку, свіжістю матеріалу та ударністю завдання «війна богам».

Видано книгу добре, хоча малюнки, цікаві по змісту, виконані як то невдало.

Мих. Биковець.

ЛОПЕ-ДЕ-ВЕГА. „Овеча Криниця“ (Фуенте - Овехуна). Старовинний іспанський народний театр. Драма на 3 дії. Переклад з російської. Пристосована до сучасної сцени Костем Кошевським. «Книгоспілка». 1924 р. стор. 76. Ціна 45 к.

Сюжет—повстання підвладних проти свого владаря. Досконало змальований соціальний рух. Але саме соціального змісту мало. Домінуючі місця подекуди затушовано коханням, подекуди зведено до побуту (в оригіналі,—бо в пристосованні до сучасної сцени побут кастрований і побутові явища трапляються, як вставні місця). Класовий характер невиразний. До повстання зрушує не класова свідомість чи ворожнеча, а ображене кохання й надмірна похитливість пана-командора. Повстає не «народ» загалом і бідна верства населення, а вассали. Тут уже яскраво випливає буржуазний характер заворушення й дійство набирає характеру «хатньої революції». На чолі повстанців стає заможний вассал. Найдемократичніші й найреволюційні особи—приміром, Менго, замовляє словечко й за злиднених орачів:—«...сердешні терплять більш ніж ви... захистіть їх, друзі...» Повстання йде під гаслом—оборонити свою честь.

Великим достоїнством п'єси є її бунтарська динаміка, що забезпечує агіт-вплив... І яскраво підкреслене гасло—в єднанні сила. За невеликою режисерською переробкою в спосіб підкреслення й відтінення класового характеру, п'єса може мати революційну цінність.

Розвиток дії гальмують довгі монологи й нескінчимі діалоги. Вони безперечно потребують праці режисерського олівця. Загалом текст п'єси для надання їй внутрішньої динаміки слід виправляти при постановках. Тоді п'єса набірає надзвичайної сценічності й рельєфності.

Видано книжку зовні гарно й добре зброшуровано.

Ю. Смолич.

А. ГАК. „СТУДЕНТИ“. Комедія на 4 дії «Книгоспілка», Харків 1924 р. Стр. 103. Ц. 50 к.

Дуже жвава, хоч дія відбувається майже виключно в одній кімнаті, п'єса з певним почуттям сучасного побуту. Особістю комедійності «Студентів» є безошадна шаржовка всіх, так позитивних, як і негативних типів комедії. Виходять іменно «типи», а не живі люди. Сюжет романтичний: історія про те, як оженили студента-медика з дочкою квартирної хазяйки. Як бачимо, класичний ще здавна студентський роман... На шляху до щастя стоїть злий геній, він же неможливість і позитивний герой, теж студент. Закінчується шлюбом у церкві.

Сказати, що не з натури цілком не можна, але коли п'єсу читають харківські студенти, вони чомусь обурюються: може в Києві там такі, а в нас інші.

Т. ч. річ має ще й місцеве значіння... На тлі повної відсутності побутової комедії п'єса Гака є першою ластівкою в сучасній укр. літературі. Що до драматичної якості цієї комедії, то треба — зазначити, що автор має безперечний хист, відчуває сцену і дав річ таку просту і приступну кожному аматорові, що вона повинна піти і в повіт, і на село. Але свого ідеологічного завдання змалювати класову диференціацію студентства в межах однієї спільної кімнати авторові художньо виправдати не вдалось. Класового ворога, що на бік його переходить зрадник-герой п'єси теж змальовано трохи примітивніш, ніж треба.

М. Доленю.

Д. ГРУДИНА. 100% п'єса на 4 дії, за Сінклером. «Книгоспілка», Харків. 1924 р. Стр. 120 Ц. 50 к.

Господар всесвітнього капіталу — американська олігархія залізною п'ятою придавила робітничий клас і справляє вакханалію. Боротьба з свідомою частиною американського пролетаріату, що збудована на нечувано ви-

тонченій системі шпигунства, шахрайства, підкупів і провокації дійшла свого апогею. Та пролетаріат що далі більше стає свідомий своїх класових інтересів і стає на шлях повільного визволення від опортуністичних ватажків.

Америка на передодні класової війни.

Уптон Сінклер пророк цієї майбутньої велетенської війни класів, надзвичайно майстерно малює сучасне американське життя. В своєму романові «100%» він яскраво викриває всю підлоту господарів «демократичної» країни. Способи, яких уживають «господарі» для боротьби з робітничим рухом, нагадують найлютіші часи середньовіччя.

Олігархія справляє бенкет, але це бенкет під час чуми.

Традиційний погляд на переробку белетристичних творів у театральні тексти всім відомий: це мовляв «не солідна» штука, але в даному випадкові прихильникам такого погляду доведеться змінити свою думку.

Розглядаючи 100%, як спробу інсценізації для постановки в театрі, треба визнати, що авторові інсценізації пощастило виконати дуже важне й невдячне завдання на всі 100%.

Перед нами цілком закінчений твір, що відповідає не тільки вимогам ідеологічним або художнім, а й сутотейатральним. Для досвідченого режисера є поважний, обґрунтований з усіх боків сценичний матеріал. П'єсу насичено дією та ще й цікавою, динамічною. Кожну сцену зроблено з умінням і з тим справжнім знанням сцени (якого так бракує нашим драматургам).

Яскравими сценичними фарбами змальовано головну дієву особу п'єси Пітера Геджа: перед нами жива істота — сконденсована нікчемність. Типовий представник люмпен-пролетаріату. Решта персонажів живі й виразні — дуже вдячний матеріал для акторської роботи.

Єдине, що можна закинути п'єсі, це те, що вона складна до постановки і трохи довга, але повторюю досвідчений режисер вийде з честю з цього становища.

К. Кошевський

ДИТЯЧА Й ЮНАЦЬКА ЛІТЕРАТУРА.

ЖЮЛЬ ВЕРН. Витівка Доктора Окса. Бібліотека шкільної молоді. «Книгоспілка». Харків—Київ 1924

Видана Книгоспілкою повість Жюль Верна «Витівка Доктора Окса» не належить до числа кращих річей цього цілком своєрідного письменника. Тут не знаходимо ми ані слідів тої пророцької інтуїції, що нею вславився Верн, ані захоплюючого сюжету, ані прикмет справжнього наукового роману.

«Витівка Доктора Окса» — це оповідання про те, як один досужий дослідник зробив «витівкуватий експеримент» і з метою довести те, що «честота, мужність, хист, розум, уява й інші риси шляхетності полягають тільки в питанні про кисень», наповнив повітря тихого Фламандського містечка Кікандону штучним киснем.

У наслідок такої спроби повстали нечувані заворушення в місті Кікандоні, змінився темперамент мешканців, почалися сварки

й бійки, що припинилися лише після випадкового вибуху кисневого заводу дослідника Доктора Окса.

З оповідання виходить, що справді такі «чеснота, мужність, розум, уява й інші риси шляхетности» залежать виключно від впливу кисню, але ж сам автор заперечує це, закінчуючи оповідання висновком. Такої теорії тримався Доктор Окс, але її з повним правом можна не визнавати, що до нас, то ми відкидаємо її з усякого погляду, не зважаючи на витівкуватий експеримент, театром якого було славне місто Кікандон.

Як бачимо, ані фабула, ані безглузді висновки автора не являють з себе чогось цікавого й повчаючого для нашої шкільної молоді, що, очевидно, потребує здорового цікавого й корисного читання.

А втім шкода, що Книгоспілка, захожуючись видавати Жюль Верна (а видано книжку дуже старанно—художня обгортка, чіткий друк і чудові ілюстрації П. Лапіна) не дуже розібралася в його доробкові й узялася за видавання чи не найслабшої речі. Адже чимало Жюль Верн має творів, що базуються на цілком наукових відомостях і відзначаються захоплюючою фабулою, що розвиває думку, уяву й тим розвиває юних читачів. Шкода ще й тому, що до цього часу український юнак мав лише один переклад Жюль Верна—«За 80 день кругом світа» виданий у Києві Товариством «Час» 1919-го р.

С. Кравців.

НОВІ КНИЖКИ ДЛЯ ЮНИХ ПІОНЕРІВ.

ЭЙДЕМАН. Палочка-палка — сказка.

Стр. 32 ц. 8 к.

А. ФОНАРЕВ. „А в других странах“

—інсценізація. Стр. 16. ц. 5 к.

„Дети революции“ — збірка оповідань. Стр. 54. ц. 14 к.

„Наша всемирная рать“ — лира. Стр. 38. Ц. 10 к.

(О-во «Юный Ленин»». Харьков. 1924).

Автор казки «Палочка-палка» взяв за основу казковий сюжет: батько-сторож, вмираючи лишає малому синові Джиму, Червону палочку, що по наказу може захищати, але тільки праве діло; хлопець підрастає і використовує силу палочки в бійці з поліцаями та військом буржуазії. Тоді пани викрадають палку, судять Джима і збираються зкарати на горло. В останню хвилину Джими згадує про свою палочку, кличе її, вона визволяє Джима і всіх робітників.

До такого сюжету додано силу елементів із сучасного побуту боротьби з капіталізмом, життя робітників, сцени катування та допиту Джима, сцени прилюдної кари і т. ін. Це все надає казці яскравого соціалістичного характеру, а історія про

самого Джима захоплює й хвилює молодого читача.

Казка цілком відмінна від старих, повна природної, щирої агітації за владу робітників, має й антирелігійні моменти, дає гарний матеріал навіть для інсценізацій, хоча з другого боку не можна не підкреслити зайвої для радянської казки «чарівности». Час уже в казках дитячих позбавитись оцієї спадщини минулого.

Завдання інсценізації—в художній формі дати доклад про стан піонерів в чужих країнах; складається вона з пролога, де два хлопці—піонер і німецький спартаковець пояснюють мету дальших сцен, потому картина з життя німецьких дітей в Америці—подано сцену суда поліцейським комісаром над Лео Грановим—хлопцем комуністом. Ще картина—в Швейцарії—«Червона мандрівка» дітей та сутічка з поліціантом.

Епілог містить діалог 2-х хлопців й живу картину єднання дітей.

Інсценізовки ілюструються весь час надписами, малюнками, кіно чи за допомогою чар. лихтаря.

Звичайно, що художности тут мало, але все-ж цікавіше, ніж сухий доклад про дит. світовий рух.

У збірничку «Дети революции» 8 оповідань, написали їх самі діти-ленінці, по будові, змісту та ідеології твори справляють гарне враження.

Трудно сказати, що якесь з оповідань краще за инше, всі вони цікаві, близькі дітям, говорять про них. Де-які зачіпають життя німецьких спартаків («Вільгельм», «Маленький спартаковець», «На барикаді»—це укр. мовою), інші—близькі нам і по місцю подій, (як напр. в Києві — «Дети революции», в клубі заводу «Металіст» — «Скоро будет»).

У всіх оповіданнях повно діалогів, що надає книжці динаміки, жвавості, багато пригод, цікаво переданих дітьми-авторами.

Кожне оповідання ілюстроване і цим вартість збірки ще дужче побільшена.

В останній книжці «Наша всемирная рать» автор подає історію і сучасний стан дит. груп у Німеччині, Англії, Чехо-Словаччині, Фінляндії, Франції, Італії, Америці, Австралії і т. ін., низкою фактів ілюструє яку працю виконують ці групи, їхні закони, звичаї. Цілий розділ відведено на з'ясування форм боротьби з поліцією та фашистами, боротьби в школі, про розповсюдження піонерської літератури, внутрішню працю груп, міжнародний зв'язок, далі про Міжнародний Дитячий Тиждень.

Кожний розділ складено популярно, короткими реченнями, ілюстровано фактами на підставі газет, листів, докладів. Значної уваги заслуговує останній розділ «наши враги», де схарактеризовано склад і діяльність буржуазних дит. груп (баліла, скаути, фашисти-діти).

Книжку можна радити і педагогові, він у ній знайде цікаві відомості й популярний виклад сучасного стану дит. руху в світовому масштабі.

Мих. Биковець.

Червоні Квіти. Журнал для дітей шкільного віку. Орган центрального бюро дитячого руху. Державне Видавництво України. Харків, 1924 р. Ч. 10 і 11.

В цих двох числах є матеріал політичний, науковий та художньо-літературний.

Матеріал політичний та науковий, як і в попередніх числах подано цікавий і свіжий, розроблено його досить добре. Маємо постійні відділи: «За кордоном» та «По радянському союзу». Стаття Бедзика «Міжнародний юнацький день» подає коротеньку, змістовну історію юнруху на Україні.

Що до популярно-наукових нарисів, то хоч змістом вони цікаві, але й тут, як і в попередніх числах, надто помітно, що ще й досі немає певно виробленої форми, в якій би треба було подавати дітям такі знання. Тому напр. дуже цікаве оповідання «Живе світло» через лекційну форму звертання автора до читача—«ви йдете», «ви бачите»—робиться сухим, нудним. Добре і художньо написане «Наш незмінний супутник—місяць» так само трохи покалічено формою.

Надто сухо для дітей і нудно написано «Мандрівник Шекльтон». Тема безперечно може захопити дітей, як що її написати жваво, а тут, крім маси дат, зовсім непотрібних, та стислого переліку всіх фактів та пригод ми більше нічого не маємо.

Головною ж хвилю є те, що до всіх цих нарисів зовсім немає ілюстрацій. Як би і до «Живого світла» і до «Місяця» додати відповідні малюнки, це значно оживило б матеріал, бо, як уважно не читай, а без малюнків важко уявити отих усіх жучків, рибок-лихтариків. З цього боку взагалі журнал примушує бажати далеко кращого.

Що до літературно-художнього відділу то матеріал його може цілком задовольнити потреби читачів; тільки слід було б виправити де-які невеличкі хиби: по-перше—зовсім бракує віршів, а немає чого говорити, що діти вірші люблять. На два числа маємо тільки 2.—Чумацький шлях Г. Коляди—не відомо чому цей вірш попав до дитячого журналу (філософсько-еґоцентричні зоряні мрії автора) та хорошу дитячу казочку Тичини «Івасик-Телесик»—це найкраще, що є в журналі—так якось гарно, художньо написано, з дитячою простотою та щирістю.

По друге—форма. Так в числі 10 маємо величезне оповідання Н. Мірзи Авак'янц

«На кресах», що змістом далеко далеко різниться від звичайних оповідань журналу. Тут описано побут польського та українського панства XVI віку, побут селян, наїзди одних панів на других. Дітям дуже багато подано цікавого історично-побутового матеріалу з життя старої України; вже давно пора писати так дітям, бо на самих оповіданнях про те, як дівчинка або хлопчик бідував, голодував а потім попав в дитбудинок і йому там було добре—далеко не виїдеш. Але не можна подавати в дитячій журналі оповідання розміром на $\frac{2}{3}$ числа, до того ж написано оповідання трохи нудно й растягнуто, тому дітям читати його буде важко.

По третє—оскільки головною вимогою масового дитячого журналу є: подавати матеріал з ясным для дитини змістом, журнал мусить уникати оповідання подібних до «Хатній водонос» Чередниченко, бо не відомо, що хотіла дати авторка в цьому оповіданні—чи психологію маленького хлопчиська, якого визискує мачуха, чи вивести певну мораль? Перше їй абсолютно не вдалося, а друге вийшло якось дивно: похвала брехні, як це видко із слів Федота. «А й дурний же ти був ще вчора, Федоте»—не дури мачухи! Хороше оповіданнячко, тільки трохи сентиментально написано—«Устинка» діти прочитають його з цікавістю й охотою.

Отже є недоладности і в цьому числі, а про те не значні, журнал все таки цікавий і для дітей корисний.

О. В.

«Октябрьские всходи».—Журнал для детей школьного возраста. Орган цент. бюро детского движения. Числа 14 і 15—16. ДВУ, 1924 р.

В журналі багато місця присвячено дитруху, хроніці життя «юних лєнінців»; все це близько торкається дітей, широко освітлює завдання дитячого руху, матеріал для цього розділу постачають молоді читачі, юні лєнінці; там ми маємо коротенько вражіння самих лєнінців, їхнє листування і т. інше. Це звичайно надає журналу великої цікавості в очах дітей.

Журнал починає знайомити дітей із історією соціалізму. Говорим про популярну статтю Фролова «Учение социализма».

Далеко менше місця займає науковий відділ. Тут такі статті: А. Пільчевського «Отчего бывают засухи». Бальзамирование трупов», трохи серйозніше і складніше для дітей стаття А. Русанова «Солне и радий»; науково-популярне оповідання Єзерського «На болотных топях». Сами по собі ці начерки і статті і досить цінні, але видко що їх уміщено без певного програму та системи. Треба було б для кожного числа

підбирати і науковий матеріал за якимсь то певним планом, це-б дало більше читачеві. Число 15—16 присвячено Жовтневій Революції.

Крім звичайного начерка про Жовтневу Революцію в журналі є спогади робітників та комсомольців про неї, що напевне зацікавлять дітей.

Дуже жваво і цікаво написана стаття Н. Миронова «Комсомол в дні Октябрю». Між цими оповіданнями вдало вміщено вірші: Шмулензона «Стихи о Пете», піонера А. Шелканова «Ленинцям», В. Л. «Октябрюта». Найкращі і найближчі дітям «Стихи о Пете», діти з охотою вивчать їх до жовтневих свят. Досить невдалі оповідання А. Фролова «Его взяла Октябрьская Революция» и Яна Ларри «Политконтролер Мишка». Особливо перше—зовсім не видно, чому так захопили хлопців більшовики? хіба тільки тим, що можна було у буржуїв іграшок узяти? ідея незначна.

Загалом увесь матеріал дає для молодого читача цікаву картину Жовтневої Революції.

У числі 14—оповідання А. Фролова «105 верста» написано добре, прочитають з захопленням. В «105» теж, як і в «Его взяла Октябрьская Революция» треба було б більше надати ідей, вивести старших хлопців, що розуміли б, що вони роблять, але написано як слід. Зовсім не пасують до такого журналу такі вірші, як В. Єзерського «У порога осени» та Л. Андреевої «Река»—старі мотиви, старий стиль; вони зовсім непотрібні в нашій дитячій літературі, бо абсолютно нічого не дадуть дітям. З радістю можна помітити, що ці два останні числа все таки уложено далеко краще за попередні.

Що для загального вигляду—то фотомонтажні обкладинки дуже оживляють журнал.

О. В.

МИРОНОВ НИК. Из истории детского движения. Г. И. У. 1924 р. стор. 35.

Автор подає історію дитячого руху силкуючися знайти корінь його в далекому минулому. Розглядаючи дитячий рух, як рух, що засадою має «присутність самостійного

дитячого колективу», т. Миронов указує на те, що його початок треба вбачати не в хрестових дитячих походах XIII в., як то можна було б припустити, а в «потішних» Петра I; в них автор убачає безпосередніх попередників бойскавтизму, що «за два з чвертю віку перехопили його безпосереднє завдання і організаційну оболонку». Викриваючи буржуазну підкладку скавтизму т. Миронов указує й на ті його елементи, що лягли в основу і дальшого, сучасного руху—це, по-перше, «можливість значної самодіяльності скавтського колективу в царині практичної роботи низових організацій». Але спроби перетворити скавтизм у комуністичну дитячу організацію, як от: «ЮКИ», «юнтрудармія» то що, ясно довели, що скавтизм не може бути вихідною точкою нового руху, що він із самої природи своєї ворожий до комунізму. І тут довелося почати з руйнування традицій тісно переплетених з капіталістичним характером доби.

Автор зупиняється і на передреволюційнім школярським русі, на підпільних гуртках школярів, беручи на облік їх значіння в загальному революційнім русі.

У своїм огляді автор доходить до безпосередніх попередників «Юного Спартак» в Західній Європі.

Книжка т. Миронова зачіпає низку цікавих питань, але стислість викладу заважає авторові поглибити головніші з них. Тому маємо надто поверховий огляд, що через розподіл матеріалу на невеличкі розділи позбавляє книжку суцільності.

Також не вияснюється цілком впливу західно європейських організацій на наш дитячий рух, їхньої залежності одне від одного; мало зачеплено і залежність дитячого руху від економічного стану держави (країни).

Загалом книжка т. Миронова, торкаючись одного із найважливіших питань не тільки педагогічних, але й політичних дає лише імпульс до дальших, повніших і глибших дослідів дитячого руху, його педагогічної і політичної основи.

Т. Ганжулевич.

ІСТОРІЯ.

Україна, науковий трьохмісячник українознавства за редакцією ак. Мих. Грушевського, Київ, 1924 р., кн. 1—2. Держ. Вид. України, Київ, 1924 р. Ц. 2 карб.

Маємо першу книжку нового історичного журналу на Україні. Найціннішим матеріалом у цьому журналі є стаття О. Гермайзе: «Коліївщина в світлі новознайдених матеріалів».

Це перша спроба і вдала, вивчення гайдамацького руху—коліївщини на економічному тлі епохи.

О. Гермайзе приходить до висновку, що коліївщина відбувалася на тлі сільсько-господарської кризи Правобережної України і з участю степового гуль'ятства, одірваного від хліборобства.

Цим самим автор руйнує звичайний традиційний погляд, що коліївщина є рух чисто селянський, як це, приміром, обстоював

Я. Шульгін. І склад гайдамацьких загонів говорить, що в них були здебільшого люди, що вже в другому поколінні одірвалися од землі. Ось, наприклад, матеріял Харківського Центр. Істор. Архиву Чернігівського відділу про гайдамаків: 1761 року було піймано 35 гайдамаків. Хто ж вони такі. 1) Григорій Сухой—був у Січі Запорізький у наймах. 2) Іван Москалик—жив рибальством. 3) Кирило Лисянський—був в «услужени» на Ожарській косі. 4) Нестер Письменний—чумакував. 5) Іван Ерш—батько його завіз на Запоріжжя, і так далі. Переважна більшість саме той елемент, про який каже проф. О. Гермайзе. На нашу думку дальше студіювання матеріялів Харк. Центр. Іст. Арх., що торкаються гайдамаччини, може стати ще одним зайвим доказом справедливості в де-якій мірі погляду проф. Гермайзе про склад гайдамацьких ватаг, а це ж питання одне з кардинальніших, коли ми вивчаємо характер гайдамаччини.

Взагалі стаття подає багато цікавого й нового матеріялу, що до історії колівищини. Ця стаття робить великий крок наперед у справі дослідження народніх рухів на Україні 18 віку.

Акад. М. Грушевський у статті «П'ятьдесят літ Історич. песен малорусского народа» Антоновича і Драгоманова, нагадує, що цього року кінчиться півстоліття від появи цієї поважної праці.

З приводу цього ак. Грушевський висуває думку про потребу закінчити розпочату було Антоновичем та Драгомановим роботу подати в «Поетичній формі історію українського народу».

Маємо ще в журналі низку статтів історичного характеру: Мих. Макаренко—«Найдавніша стінопись княжої України», про пам'ятку мистецтва 11 століття.

О. Новицького—про муміфіковані тіла у Седневі.

О. Грушевського—«Зміни шкільної системи на Лівобережжі в 18 віці».

В. Перетця—«Найдавніша згадка про театр на Україні».

Акад. С. Єфремова—«Біля початків українства». Автор ставить завдання простежити генезу ідей Кирило-Мефодієвського братства.

Що до літературних матеріялів, то М. Марковський подає відомості про невідому драму П. Мирного. М. Зеров подає три листа Л. Українки до М. Коцюбинського.

В. Станиславський подає думу про «Чорну неділю у Сорочинцях» 1905 року.

Далі Ф. Тулуб подав листи А. Шахматова до І. Стеценка. С. Єфремів подав текст української прокламації, виданої в часи імперіалістичної війни.

У відділі критики вміщено рецензії на останні роботи Вундта, Нидерле, на читанку Мірзи-Авак'янц та инш.

Маємо ще статтю акад. Тутківського: «Здобутки природничого обслідування України за останні 10 років» (1914—1924).

Нарешті вміщено некролога О. Левицького, пам'яті якого й присвячена ця перша книжка журналу, та некролога проф. Гр. Павлуцького.

Ось такий зміст першої книжки нового журналу. Складено її майже виключно київськими силами. Треба сподіватися, що у дальших числах більшу участь братимуть і харків'яне, і полтавці, і катеринославці та робітники инших осередків.

Добре те, що «Україна» має в себе відділ критики, рецензій, бо ось по тих книжках «Записок наук. тов. у Львові», що доходять до нас за останні роки, там цього відділу немає, цей брак відчувається. Такий відділ конче потрібний у науковому журналу, надто такого типу, як «Україна», що має об'єднати навколо себе наукові сили. Характерне, і мені це здається не випадкове явище,—що переважна більшість статтів і заміток не йде далі 18 віку, що до матеріялів, то це зазначено і редакцією, вони належать до 19 та початку 20 віку. Ближче до сучасності стоїть ця книжка «Україна», хоч матеріяли треба сказати підібрано надто різноманітно, і де які—от як «Заповіт Олександра 2-го»—це мені здається можна назвати випадковим, хоч і цікавим матеріялом для «України».

Нарешті треба сказати, що у книжці присвяченій О. Левицькому, крім теплого, щиро написаного акад. М. Грушевським некролога, можна було сподіватися принаймні на 1—2 статті, присвячені науковій спадщині О. Левицького, бо невідомо, чи швидко діждеться О. Левицький другої книжки, присвяченої його пам'яті.

Нотуючи цей журнал, не можна не спинитися на мові його. Зустрічаємо «некролог» і «некрольог» на одній і тій же сторінці, і «завданне» і «завдання» і багато ще иншого. Здається, що у коректора, який правив цю книжку, не стало сміливості підірвати статті окремих професорів та академіків під одну мірку, якої вимагають академічні правила, де стоїть підпис того ж неодм. секретаря Академії А. Кримського, підпис якого є і на «Україні». І ось, очевидно, як писав той чи инший автор статтю, так вона і лишилася цікавим пам'ятником для філолога, що захоче вивчити мову якогось з академіків чи то професорів. Треба думати, що у дальших книжках «України» такої поліглотії ми вже не побачимо, бо Академія ж, що видає правила українського правопису, мусить таки додержуватися його в першу чергу в своїх виданнях.

М. Горбань.